

Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Journal of Sakarya University Faculty of Theology

ISSN: 2146-9806 | e-ISSN: 1304-6535

Cilt/Volume: 21, Sayı/Issue: 40, Yıl/Year: 2019 (Aralık/December)

**Hadislerin Tercüme ve Yorumunda Dikkat Edilmesi Gereken
Esaslar ve Sık Rastlanan Hatalar**

*Some Guidelines for Translating and Interpreting the Ḥadīths and
Frequently Encountered Mistakes*

Mehmet Ali Çalgan

Dr. Öğr. Üyesi, Adıyaman Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Hadis Ana Bilim
Dalı - Dr., Adıyaman University, Faculty of Islamic Sciences, Department of Ḥadīth.

mehmetcalgan@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-5780-5067>

Makale Bilgisi – Article Information

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliş Tarihi/Date Received: 10/06/2019

Kabul Tarihi/Date Accepted: 16/11/2019

Yayın Tarihi/Date Published: 15/12/2019

Atıf/Citation: Çalgan, Mehmet Ali. "Hadislerin Tercüme ve Yorumunda Dikkat Edilmesi Gereken Esaslar ve Sık Rastlanan Hatalar". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21/40 (2019): 517-551. <https://doi.org/10.17335/sakaifd.574261>

İntihal: Bu makale, *iThenticate* yazılımı ile taranmış ve intihal tespit edilmemiştir.
Plagiarism: This article has been scanned by *iThenticate* and no plagiarism detected.

Copyright © Published by Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi – Sakarya University Faculty of Theology, Sakarya/Turkey.

Hadislerin Tercüme ve Yorumunda Dikkat Edilmesi Gereken Esaslar ve Sık Rastlanan Hatalar

Öz

Anadili Arapça olmayanlar için hadislerden istifadenin ilk adımı tercümelere dir. Bu ilk adımda yapılan yanlışlar üzerine bina edilen her türlü yorum, anlayış ve çıkarımlar da yanlış olmaktan kurtulamayacaktır. Günümüzde çok yoğun bir tempoda ilerleyen hadis tercüme faaliyeti neticesinde, neredeyse tercüme edilmedik kaynak kalmazken yapılan tercüme hataları ciddi bir araştırma-ya muhtaçtır. Bir hadisin tercümesi aynı zamanda bu hadisin mânen rivayeti olduğundan ka-sıtsız da olsa, gerekli ihtimamın gösterilmemesi sonucu yapılacak tercüme hataları, Resulullah'a ait olmayan bir sözü ona nispet etme sonucunu doğuracaktır. Hatta bazı yanlış tercümele-rin tartışmalı hale getirip sünnete olan güveni zedelemektedir. Bu çalışmada son on senede aka-demisyenler ve diğer mütercimler tarafından çevrilen, *Câmi' u'l-uşûl*, *Kütüb-i Tis'a*, *Mecma' u'z-zevâ'id*, *el-Câmi' u's-şâğîr* gibi önemli eserlerin dâhil olduğu pek çok hadis kitabı ve makalesinde 70.000'i aşkın hadis tercümesi incelenerek 2000'in üzerinde tercüme hatası tespit edilmiş, bun-lardan 71 tanesi bu makalede incelenmek üzere seçilmiştir. 61 tanesi *Kütüb-i Tis'a'da*, 29 tanesi de Şahîhâyn'da geçen bu hataların 66 tanesinde hadisin mânası değişmiştir. 27 hadiste mâna tersine dönmüş, 9 hadiste ise yanlış tercüme sonucu mâna İslâmî öğretilere aykırı bir hal almıştır. Makalede bu hataların mahiyeti ve çeşitleri 22 başlık altında tetkik edilmiş ve doğru bir tercüme için dikkat edilmesi gerekli esaslara ve bazı tekliflere işaret edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Tercüme, Anlam, Yorum.

Some Guidelines for Translating and Interpreting the Ḥadīths and Frequently Encountered Mistakes

Abstract

The first step to benefit from ḥadīth for those whose native language is not Arabic is translations. All interpretations and results derived from the mistakes done at this step will inevitably be false. The ḥadīth translations that proceed with great speed nowadays leave very few books not trans-lated; however, the quality of these translations needs a serious research. The translation of a ḥadīth is at the same time transmission of its meaning therefore any unintended mistake as a result of lack of attention will result in attributing a sentence to the Prophet (pbuh) which is in fact not His words. Some erroneous translations even make ḥadīth open to discussion and nega-tively affect the credibility of ḥadīth. In this study, 70.000 ḥadīth in important ḥadīth books inclu-ding *Jāmi' al-uşûl*, *al-Kutub al-tis'a*, *Majma' al-zawā'id*, *al-Jāmi' al-şâğîr* and other books and articles have been studied and over 2000 translation mistakes have been detected. 71 mistakes have been selected from these mistakes for this article. 61 of them are in *al-Kutub al-tis'a* whe-reas 29 of them are in Şahîhâyn. The meaning of 66 ḥadīth has changed due to translation mista-kes. The meaning has been reversed in 27 ḥadīth and the meaning in 9 ḥadīth changed such that it became opposite of the teachings of Islam. In this article, the types and nature of these mis-takes have been analysed under 22 titles and guidelines have been set forth for a correct trans-lation.

Keywords: Ḥadīth, Translation, Meaning, Interpretation.

Giriş

Nebevî beyanlar Müslümanların hayatının her sahasında rehber görevi gö-rürler. Bu beyanlardan istifadenin ilk adımı ise, ana dili Arapça olmayanlar için, hadislerin doğru bir şekilde ilgili dile tercüme edilmesidir. Bu aşamada

yapılacak hatalar, daha yolun en başında hadislerden istifadeyi, hatanın büyüklüğü nispetinde, olumsuz etkileyecektir.¹ Hele bu hatalar mânâyı tersine çevirecek ya da dinimizin diğer öğretilerine aykırı bir mânâ çıkaracak tarzda ise artık istifadeden bahsedilemeyecek, bilakis hadislere güveni sarsacak büyük bir zararla karşı karşıya kalınacaktır.

Yanlış bir tercüme üzerine yapılacak bütün yorum ve çıkarımlar da, fikhî, itikâdî veya ahlâkî olsun, bu yanlıştan payını elbette alacaktır. Yine, hadisleri bilgi ve medeniyet kaynağı olarak hayatın, iktisâdî, idârî, içtimâî olsun, her sahasında işlevsel kılma arzulanmakta ise hadisleri doğru anlama son derece önem arz edecektir. Yanlış bir veri kaçınılmaz olarak yanlış bir sonuca götürecektir. Yanlış tercüme sonucunu, telafisi çok zor yanlış dînî anlayışlar ortaya çıkabildiği gibi sünnete olan güven de kaybedilebilmektedir. Öte yandan, hadislerin tercümesinde yapılacak hatalar, elbette kasıt olmaksızın, Resûlullah'a (sav) söylemediği, kast etmediği bir sözü nispet etmek sonucunu doğurmaktadır. Bu da, kasıtlı hadis uydurmaktan olduğu gibi, sonuç itibarıyla, dine vereceği büyük zarardan ötürü çok ciddi bir mesuliyet taşımaktadır. Bu noktada, tercüme faaliyetlerinin aslında bir tür mânâ hadis rivayeti olduğu unutulmamalıdır.

Bu çalışmada, geçen seneler zarfında okuma fırsatı bulduğumuz hadis kaynaklarında tespit edilen tercüme hatalarından yola çıkılarak bir yandan bu hataların mahiyetinin ve çeşitlerinin tespiti, diğer yandan da hadislerin doğru tercüme ve yorumu için dikkat edilmesi gereken bazı esasların kaydedilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda, *Câmi 'u'l-uşûl*, *Kütüb-i Tis 'a*, *Mecma 'u'z-zevâ'id*, *el-Câmi 'u's-şagîr*, *et-Terğîb ve't-terhîb*, *Râmûzu'l-ehâdîs* gibi eserlerin çevirileri², *Hadislerle İslam*³ isimli eser ve bazı akademik makaleler incelenmiştir.⁴ Mezkûr eserler temel hadis kaynakları olmaları, kapsamlı muhtevaları ve

1 Selçuk Coşkun, *Hadise Bütüncül Bakış* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2014), 44-46.

2 Mecdüddîn İbnü'l-Esîr, *Câmi 'u'l-uşûl li-ehâdîsi'r-Resûl*, trc. Kemal Sandıkçı – Muhsin Koçak (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2008); Şalih Ahmed eş-Şâmî, *Hadis Hazinesi*, haz. Yusuf Özbek (İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2017); Ebû'l-Hasen Nûrüddîn el-Heysemî, *Mecma 'u'z-zevâ'id ve menba 'u'l-fevâ'id*, trc. Adem Yerde (İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2015); Celâleddîn Suyûtî, *el-Câmi 'u's-şagîr min hadîsi'l-beşîri'n-nezîr*, trc. Hüseyin Yıldız – Hasan Yıldız – Zekeriya Yıldız (İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2015); Ebû Muhammed Zekiyyüddîn el-Münzîrî, *et-Terğîb ve't-terhîb*, trc. A. Muhtar Büyükcınar – Ahmet Arpa – Durak Pasmaz – Abdullah Yücel (İstanbul: Hikmet Yayınları, 1984); Ahmed Ziyaeddin Gümüşhânevî, *Râmûzu'l-ehâdîs*, trc. Seyit Avcı (Konya: Serhat Kitabevi, 2014).

3 Diyanet İşleri Başkanlığı, *Hadislerle İslam* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2015).

4 Başta böyle bir çalışmayı hedeflememiş olsak da, sonuçta, yetmiş binden fazla hadis, tercüme hataları not alınarak dikkatli biçimde tetkik edilmiştir. Alınan bu notlar, mezkûr eserlerden bazıları için, ilgili yayınevine ileriki basımlarda gerekli tashihin yapılması için karşılıksız olarak da iletilmiştir (örneğin, yaklaşık on bin hadis içeren bir kaynak için yaklaşık beş yüz tane tercüme düzeltmesi gönderilmiştir).

çoğunlukla son on senede çevrilmeleri sebebiyle incelenmiştir. İncelenen akademik makaleler için özel bir seçim söz konusu değildir; okularımız esnasında rastlanılan tercüme hataları tespit edilmiştir. Sonuçta, mezkûr eserlerden not alınan iki binden fazla tercüme yanlış ve gerekli tashihler arasından yetmiş aşkın⁵ örnek bu makalede incelenmek üzere seçilmiştir. Böyle bir konunun mümkün olduğunca çok somut örnekle incelenmesinin, bir yandan yapılan hataların ciddiyetini ve yol açtığı zararları görme açısından, diğer yandan hangi hataların ne kadar sıklıkla yapıldığının tespiti, böylece dikkat edilmesi gerekli esasların daha dakik belirlenmesi açısından oldukça faydası vardır. Makalede ele alınan örneklerin takriben yarısı akademisyenlerin, yarısı da diğer mütercimlerin çevirilerine aittir.

Makalede geniş biçimde görüleceği üzere, bu yanlışların büyük çoğu mânâyı değiştiren maddi hatalar şeklinde, hatta bir kısmı mânâyı tersine çevirecek veya dinimizin öğretilerine aykırı mânalar çıkaracak tarzdadır. Yine, *Şahîhayn'* da geçen pek çok hadisin yanlış çevrilmesi, hatta bir kısmının hatalı tercümeden dolayı tartışmalı ve izahı zor hale gelmesi dikkat çekicidir. Bir fikir vermek için, muttefekun 'aleyh olan şu üç hadis incelenebilir: "*Çocuk doğduğu yatağın sahibine aittir. Zina edene de taş (recm) (doğrusu: (çocuktan) mahrumiyet) vardır.*"⁶; "*(Alışverişte) yemin, malı heba ederken (doğrusu: sattırırken) bereketini de yok eder.*"⁷; "*Allah'ın bir kimseye mal vermesi, onun için daha hayırlı ve sabırdan daha kolaydır.*"⁸ Doğrusu: "*Allah kimseye sabırdan daha hayırlı ve geniş bir şey vermemiştir.*"⁹ Hatalı tercümenin, ilk örnekte, hadisi sahih sünnete aykırı hale getirdiği, ikincide mânâyı tersine çevirdiği, üçüncüde ise dinimizin öğretilerine aykırı hale getirdiği görülmektedir.

Hadislerde tercüme hatalarını konu alan bazı kıymetli çalışmalar yapılmıştır.¹⁰ Bu çalışmaları yapanlardan Bozkurt, Erul ve Güler, ele aldıkları bazı tercüme hataları üzerinden değerlendirmelerde bulunmuş, doğru tercüme

5 Makalemizin hacmi ancak bu kadar sayıda tercüme hatasının incelenmesini mümkün kılmıştır.

6 Şâmî, *Hadis Hazinesi*, 8: 461.

7 Şâmî, *Hadis Hazinesi*, 10: 34.

8 Münzirî, *et-Terğîb ve't-terhîb*, 2: 266.

9 Mezkûr hadislerin tahriri ve geniş izahı makalenin ikinci bölümünde yer almaktadır.

10 Nebi Bozkurt, "Hadislerin Tercüme ve Yorumlarında Uyulması Gereken Kurallar", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11-12 (1993-1994): 211-281; Selçuk Coşkun, "Anlam Değişmelerinin Sebep Olduğu Anakronik Bakış ve Hadis Yorumlarındaki Yanıltıcılığı", *EKEV Akademi Dergisi - Sosyal Bilimler* - 12/35 (2008): 33-48; Bünyamin Erul, "Temel Hadis Kaynaklarının Çevirileri Üzerine Bir Kritik", *Sünnetin Bireysel ve Toplumsal Değişimdeki Rolü - Sempozyum (Konya, 11-12 Mayıs 2007)*, ed. Zekeriya Güler (Konya: Konya İlahiyat Derneği Yayınları, 2008) 212-237; Zekeriya Güler, "Hadis Araştırmalarında Dikkatsizlik Problemi", *Marife: Dini Araştırmalar Dergisi* 2/1 (2002): 89-104; Halil İbrahim Kutlay, "Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Kırk Hadis Kartelası Üzerine Bazı Mülahazalar", *Hadis Tetkikleri Dergisi* 6/2 (2008): 157-170; Mustafa Canlı, "Peygamberimizin Vecizeleri" Adlı Eseri Çerçevesinde Ahmed Hamdi Akseki'nin Hadisleri Tercüme ve Şerh Metodu", *Bilimname* 25 (2013/2): 49-67.

için bazı önemli tavsiyeler yapmışlardır. Coşkun, “cariye”, “misafir”, “nasihat” gibi anlam değişmelerine uğramış kelimelerin sebep olduğu anakronik bakış konusuna dikkatleri çekmiştir. Ahatlı, 2008 tarihli bir makalesinde mevcut hadis tercümelerindeki hataların ve çözüm yollarının akademisyenlerce yeterince ele alınmadığı tespitini yapmaktadır. Devamında, Bozkurt ve Erul’un çalışmalarından bahsedip bunların da belli açılardan sınırlı olduğunu belirtir.¹¹ Ahatlı bu ve bir diğer çalışmasında¹² bazı Cumhuriyet dönemi hadis şerhlerini, tercüme yönünden de kısaca değerlendirmiştir. Sonuç olarak, hadislerin tercümesi konusunda yapılan önceki çalışmaların sınırlı kaldıklarını, daha sistematik çalışmalarla bu boşluğun doldurulmasının gerektiğini ifade edebiliriz.

Bu makalemizde, biz de bu son derece önemli ve güncel konuya dikkatleri çekmeyi ve daha sistematik, kapsamlı ve güncel bir tetkik yapmayı amaçladık. Makalemizin katkısını ve önceki çalışmalardan farkını birkaç yönden belirtebiliriz. Öncelikle, incelediğimiz eserlerin çoğunlukla son on sene zarfında piyasaya çıkmış eserler olmaları sebebiyle güncel durum daha net tespit edilebilmiştir. Zira son senelerde çok sayıda hadis kaynağının tercüme edildiği müşahede edilmektedir.¹³ Yakın zamanda Ebû Dâvûd Tayâlisî’nin *Müsned’i*, Taberânî’nin *Mu’cemu’s-sağîr’i*, hatta *Kenzu’l-‘ummâl’in* ilk ciltlerinin tercümeleri tamamlanmıştır. Bu kadar çok tercümenin yapılması, bu tercümelerin ne derece sağlıklı yapıldığını da akıllara getirmektedir. Biz de bu makalemizde, son senelerde yapılmış büyük çaplı tercümelere yola çıkarak bu yeni çalışmaların kalitesi ve eksiklikleri hakkında bir değerlendirmede bulunmak istemekteyiz. Nitekim tercüme hatalarını inceleyen mezkûr akademik çalışmaların hepsi, on seneden daha önce yapılmış olmaları sebebiyle daha eski eserleri incelemişlerdir. Dolayısıyla yaptıkları tespitler de (tercümelelerde eski kelimelerin kullanılması gibi) tabii olarak daha farklı olmuştur.

İkinci olarak, yukarıda belirtildiği üzere, makalemizde önceki çalışmalara nispetle çok daha kapsamlı bir inceleme yapılmış, yetmiş bin hadis tetkik edilerek iki bine yakın hata tespit edilmiş, bunlar arasından makale için 71 tanesi seçilmiştir. Makalede yer alan hadisler, hataların mahiyetlerini ve çeşitlerini en iyi yansıtacak şekilde seçilmiş, böylece daha sistematik bir metot takip edilmiştir. Üçüncüsü, bu hataların önlenmesi ve hadislerin doğru tercümesi için

11 Erdiñç Ahatlı, “Cumhuriyet Dönemi Türkçe Hadis Şerhlerine Dair Bazı Mülahazalar -Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Dârimî Şerhleri Üzerine Bir Analiz-”, *Hadis Tetkikleri Dergisi* 6/2 (2008): 24.

12 Erdiñç Ahatlı, “Türkiye’de Hadisi Anlama Çalışmaları: Aḥmed Davudoğlu ve Müslim Şerhi Örneği”, *Hadis Tetkikleri Dergisi* 3/1 (2005): 73-89.

13 Son on sene zarfında Beyhağı’den Darekutnî’ye, Ebu Nu’aym’dan ‘Abdurrezrak’a hadis mu-sanniflerinin tercüme edilmedik kitabı neredeyse kalmamıştır. Hala yoğun bir tempoyla tercüme faaliyetlerinin sürdüğü müşahede edilmektedir. Bu gelişmeler, tercümelerin sıhhati ile ilgili yapılması gerekli çalışmaların da güncel önemine işaret etmektedir.

dikkat edilmesi gereken esaslar, yapılan kapsamlı tetkik neticesinde belirlenmiş ve örneklerle izah edilmiştir. Bu esaslar, daha önceki akademik çalışmalarda temas edilmeyen hususları da içermektedir. Tespit edilen esasların, yapılan ve yapılması muhtemel hataları kapsayıcı ve kuşatıcı olduğu düşünülmektedir. Aynı zamanda, bundan sonra yapılacak tercüme çalışmalarında bir rehber olacak nitelikte olması ümit edilmektedir.

Merhum Bozkurt'un şu sözlerine aynen katılmaktayız: "Çalışmamızda ister istemez çok değerli bazı müelliflerin eserlerinin adı geçecektir. Bunun ilim adına anlayışla karşılanacağını umarız. Bundan amacımız, Hz. Peygamber'in hadislerini en doğru olarak insanlara ulaştırmanın önemini vurgulamaktır."¹⁴ Ulaştığımız sonuçlar her hadis için yaptığımız araştırma neticesinde elde edilmiş olup kendi kanaatimizi yansıtmaktadır.

Çalışmamızın birinci bölümünde tercüme hatalarının genel bir tahlili yapılmıştır. İkinci bölümde ise hataların tetkiki ve doğru tercüme ve yorum için dikkat edilmesi gereken esaslar incelenmektedir. Sonuç bölümünde ise değerlendirmeler ve teklifler yer almaktadır.

1. İncelenen Tercüme Hakkında Bazı Genel Bilgiler

Bu çalışmada incelenen hadislerdeki tercüme hatalarının detaylarını ele almadan önce, bu hataların mahiyeti ve çeşitleri hakkında bazı genel tespitler yapmakta fayda olacaktır. Bunlar aşağıda maddeler halinde izah edilmiştir:

İncelenen hadislerin yarısına yakını hadis akademisyenleri, yarısı da diğer mütercimler tarafından tercüme edilmiştir. İncelenen eserlerde yaptığımız okumalarda karşılaştığımız hatalar kaydedilerek bunların arasından hataların genel dağılımını yansıtacak bir seçki yapılmaya gayret edilmiştir.

Makalemizde incelenen hadislerin büyük çoğunluğunda (71 hadis içinden 66 tanesinde) mâna değişikliği söz konusudur. Mânanın değişmediği hadis sayısı sadece beştir. Mâna değişmediği durumlarda da genelde mânanın tam anlaşılabilmesi (örneğin, bilinmeyen kelime kullanılması) söz konusudur. Elbette bu tespitimiz makalemizdeki hadisler için geçerlidir; herhangi bir hadis kitabının çevirisinde benzer bir oran görülmeyebilir. Zira makalede incelenmek için seçilen örnekler hataların ciddiyetini daha iyi yansıtmak için özellikle seçilmiştir.

İncelenen hadisler arasında *Şahîhayn*'da geçen hadis sayısı (29 hadis) yüksektir. *Kütüb-i Sitte*'de geçen hadis sayısı 49, *Kütüb-i Tis 'a*'da geçen sayısı ise 61'dir. Bu durum, en temel hadislerin tercümesinde dahi ciddi sıkıntıların olduğunun bir göstergesi sayılabilir.

14 Bozkurt, "Hadislerin Tercüme ve Yorumlarında Uyulması Gereken Kurallar", 212.

Toplam: 71 hadis	Şaḥîḥayn	Kütüb-i Sitte	Kütüb-i Tis'a
Kaynaklara göre dağılım	29	49	61
Mâna değişikliğinin boyutu	Mânanın değiştiği 66	Mânanın tam tersine döndüğü 27	Mânanın İslâmî öğretilere aykırı hâle geldiği 9

Hatalı tercüme sonucu hadiste kastedilen mânanın tam tersi mâna verilen hadis sayısı da (27 tane) toplam hadis sayısına nispeten (71 tane) yaklaşık üçte bir oranındadır. Söz konusu olan, Müslümanların hayatın her sahasında rehberi olan Resulullah'ın (sav) sözleri olduğu düşünüldüğünde böyle bir tablonun vehâmeti izahtan vârestedir. Örneğin:

“Hiçbir anne, oğlunun günahından sorumlu tutulamaz.”¹⁵ Doğrusu: “Hiçbir anne, oğlunun aleyhine sayılacak şekilde suç işlemez (annenin suçu çocuğunu bağlamaz.)”

“Ümmetimden içki içmeyen kimsenin kırk gün namazı kabul olunur.”¹⁶ Doğrusu: “Ümmetimden içki içen kimsenin namazı kırk gün kabul olmaz.”

Yapılan fâhiş hatalarının sayısı da yüksektir. Bazı yanlış tercüme dinimizin öğretilerine açıkça ters mânalar içerebilmektedir (9 tane). Bazılarında ise mantıksız mânalar ortaya çıkabilmektedir. Örneğin:

“... Hanzala b. er-Rabî: “Ey Allah'ın Rasulü, Hanzala münafık oldu!” dedim. Hz. Peygamber: “Boş versene!” dedi.”¹⁷ Doğrusu: “Ne demek istiyorsun?”

“Kim de, Allah'ın sultanına hainlik yaparsa, Allah ta kıyamet gününde hainlik yapar.”¹⁸ Doğrusu: “küçük düşürür, hafife alırsa”

Hatalı tercüme, hatalı yorum ve izahlara sebep olmaktadır. İncelediğimiz bazı hadislerde yanlış tercümeden dolayı, hadisin en muhtemel mânası ihmal edilebildiği gibi bazı hadislerin izahında sıkıntılar da ortaya çıkabilmekte, hadis tartışılır hale gelebilmektedir.

Makalede incelenen tercüme yanlışlıklarıyla ilgili bu genel bilgilerden sonra, bir sonraki bölümde tercüme hataları çeşitlerine göre gruplara ayrılıp bu hatalar tek tek tetkik edilmekte, bu hatalardan kaçınmak için dikkat edilmesi gereken esaslar izah edilmektedir. Tercümelerin sağlıklı yapılması için yaptığımız teklifler ise sonuç bölümünde yer almaktadır.

15 Suyûtî, *el-Câmi 'u ş-şagîr*, 4: 119. Hadisin tahric ve izahı bir sonraki bölümde yapılmıştır.

16 Münzîrî, *et-Terğîb ve't-terhîb*, 5: 32. Hadisin tahric ve izahı bir sonraki bölümde yapılmıştır.

17 İbnü'l-Esîr, *Câmi 'u'l-uşûl*, 15: 261. Hadisin tahric ve izahı bir sonraki bölümde yapılmıştır.

18 İlyas Canikli, “İtaat Kültürünün Oluşmasında Hadislerin Rolü”, *İslâmî İlimler Dergisi* 4/1-2 (2009): 318.

2. Tercüme Hataları ve Dikkat Edilmesi Gerekli Esaslar

Bu bölümde tercümelerde sık rastlanan 22 hata türü, 5 gruba ayrılarak, 71 hadis örneği üzerinde tetkik edilecek ve bunlardan kaçınmak için dikkat edilmesi gerekli esaslar sıralanacaktır. Her hata türüne ayrı bir alt başlık işaret etmektedir; alt başlığın devamında ise bu tercüme hatasından kaçınmak için dikkat edilmesi gereken esaslar izah edilmektedir. Her tercüme hatası çeşidiyle ilgili verilen örneğin sayısı, bu hata çeşidinin önemiyle ve görülme sıklığıyla orantılıdır. Aynı hadiste birden fazla hata türü olabildiği için, böyle durumlarda böyle bir hadis sadece bir başlık altında zikredilecektir. Şu dört hususa dikkat edilmesi muhtemel hataların önlenmesini çoğu durumda sağlamaktadır: i) garîbu'l-hadîs kaynaklarına müracaat etme, ii) hadisin farklı tariklerini mukayese etme, iii) bâb başlığı ile uyumuna dikkat etme, iv) hadis şerhlerine müracaat etme.

2.1. Mânanın Doğru Tespit Edilmemesiyle İlgili Tercüme Hataları:

Tüm tercüme hata türleri, sonuçta, doğrudan ya da dolaylı olarak mânayı zedelemektedir. Ancak, mânanın tespitinde doğrudan yanlışlığa yol açan hata türlerini bir grup halinde inceleyebiliriz. Örneğin, kelimelerin ve kelime gruplarının, deyimlerin yanlış tercümesi, eksik tercüme ya da hadise ziyade bilgi eklenmesi, ıstılah mânalarının ihmali gibi hata türleri bu kapsama girmektedir. Bu hata türlerinin mânaya etkisi, durumdan duruma, değişmektedir.

1) Kelimelerin Mânalarının Doğru Tespit Edilmemesi: Hadis tercümelerinde en sık rastlanan hata türü kelimelerin hatalı tercümeleridir. Bu hataları önlemenin en rahat yolu da İbnu'l-Esîr'in *en-Nihâye fi garîbi'l-hadîs* isimli eserinden ya da ta'likli hadis kaynaklarındaki kısa bilgilerden faydalanmaktır. Bu kolaylığa rağmen bunca hataya rastlanması ve ciddi mâna bozukluklarının ortaya çıkması, tercümelere gösterilen ihtimam ve ciddiyet açısından düşündürücüdür.

كَانَ إِذَا دَخَلَ رَمَضَانَ شَدَّ مَغْزَرُهُ ثُمَّ مَ يَأْتِ فِرَاشَهُ حَتَّى يُسَلِّحَ¹⁹

1. “Resulullah (sav) Ramazan ayı girdiği zaman geceleri kendini ibadete verir, gün doğana kadar yatağına girmezdi.”²⁰ Doğru tercüme: “ay bitene”. Ayrıca, hadisin “geceleri kendini ibadete verir” şeklinde çevrilen kısmının muhtemel bir mânasının hanımlarına yaklaşmaması olduğu belirtilmektedir.²¹

19 Ebû Bekir Aḥmed b. Hüseyin Beyhakî, *Şu 'abu'l-îmân*, thk. Abdulalî 'Abdulhamîd (Riyad: Mektebetu'r-Ruşd, 1423/2003), 5: 234.

20 Suyûfî, *el-Câmi 'u's-şâğîr*, 6: 291.

21 Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 5: 132.

وَالَّذِي نَفْسٌ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ، لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَظْهَرَ الْفُحْشُ وَالْبُخْلُ، وَيُخَوَّنَ الْأَمِينُ وَيُؤْتَمَرَنَّ الْحَائِرُ²²

2. "... Fuhuş ve cimrilik açığa çıkmadan, emin kişi hainlik etmeden, ... kıyamet kopmayacaktır."²³ Doğrusu: "emin kişi hain sayılmadan". Görüldüğü üzere, hadiste gerçekte kast edilen mânanın aksi anlaşılacak şekilde ciddi bir hata söz konusudur. Ayrıca, "fuhuş" kelimesinin de mânası (çirkin olan her türlü söz ve davranış²⁴) açıklanmalıdır, çünkü günümüzde bu kelimeye yüklenen mânâ ile hadislerde geçen mânâ farklıdır.

إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفُحْشَ وَلَا التَّفَحُّشَ²⁵

3. "Allah hem çirkin görünüşü hem de çirkin sözü sevmez."²⁶ "fuhuş" kelimesinin mânası biraz önce geçmişti. "çirkin görünüş" ifadesi, "fuhuş" kelimesinin mânası kapsamında gözükmemektedir. Ayrıca, "tefahuş" kelimesi, "çirkin söz ve davranışı kasten yapmak veya bu konuda tekellüfe girmek"²⁷ mânası taşımaktadır. Bu mânanın da tercümeyle yansımaları gerekir. Doğrusu: "Allah Teâlâ her türlü çirkin söz ve davranışın sergilenmesinden ve bu konuda yapmacık veya kasıtlı hareket edilmesinden hoşlanmaz."

إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى حَزَنٌ عَلَيْكُمْ: عَفْوُ الْأَمْهَاتِ وَوَأْدُ النَّبَاتِ وَمَنْعُ وَهَاتِ²⁸

4. "Yüce Allah annelerinize asi olmanızı, kız çocuklarınızı diri diri gömmenizi, vermeniz gerekeni vermeyip sadece almanız gerekeni talep etmenizi yasakladı..."²⁹

Doğrusu: "Hakkınız olmayana talep etmenizi".³⁰

مَنْ أُبْلِغَ بِلَاءً فَذَكَرَهُ فَقَدْ شَكَرَهُ وَإِنْ كَتَمَهُ فَقَدْ كَفَرَهُ³¹

5. "Kim bir belaya maruz kalınca (bunun imtihan vesilesi bir nimet olduğuna inanıp) bu belayı dile getirirse şükretmiş, (kimseye söylemeyerek) gizlerse, onun (sebebiyle elde edilecek uhrevi ve ilahi) nimetlerin gelişine engel olmuş olur."³²

Doğrusu: "Kime bir nimet verilir de bunu (nimeti ve nimeti vereni) anarsa, şükretmiş, (anmayıp) saklarsa da nankörlük etmiş olur." Hadiste geçen

22 Ebû 'Abdillâh Muḥammed b. 'Abdillâh Hâkim en-Nîsâbü'rî, *el-Müstedrek 'ale's-Şaḥîḥayn*, thk. Muştafa 'Abdülkâdir 'Aṭâ (Beyrût: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1990), 4: 590.

23 Şâmî, *Hadis Hazinesi*, 1: 209.

24 Mecdüddîn İbnü'l-Eşîr el-Cezerî, *en-Nihâye fi ğaribi'l-ḥadîs ve'l-eser*, thk. Tâhir Ahmed ez-Zâvî - Maḥmûd Muhammed eṭ-Ṭanâhî (Beyrût: el-Mektebû'l-İlmiyye, 1979), 3: 415.

25 Ahmed b. Ḥanbel, *Müsned*, 41: 481.

26 Yaşar Kandemir, *Şemâil-i Şerif Şerhi* (İstanbul: Tahlil Yayınları, 2015), 3: 122.

27 İbnü'l-Eşîr, *en-Nihâye*, 3: 415.

28 Buḥârî, "İstikrâd", 19; Müslim, "Akḍiye", 12.

29 Suyûtî, *el-Câmi 'u's-Şağîr*, 5: 433.

30 Münâvî, *Feyzü'l-ḳadîr*, 2: 227.

31 Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, "Edeb", 12.

32 Suyûtî, *el-Câmi 'u's-Şağîr*, 3: 186.

“bela” kelimesi hem hayır hem de şer için kullanılmaktadır. Bu hadiste ise nimet mânasında kullanılmıştır.³³

... ، وَمَا أَخَذَ أَكْثَرَ مَعَاذِيرٍ مِنَ اللَّهِ،³⁴

6. “...Hiçbir kimse, Allah’tan daha çok delile sahip değildir... ”³⁵

Doğrusu: “Hiçbir kimse, Allah’tan daha çok mazeretleri kabul edici değildir.”³⁶

لَوْلَا أَنَّ لَا تَدْفَنُوا لَدَعَوْتُ اللَّهَ أَنْ يُسْمِعَكُمْ عَذَابَ الْقَبْرِ³⁷

7. “Duyduklarınızı gizleyebilseydiniz, Allah’ın size kabir azabını işittirmesini isterdim.”³⁸

Doğrusu: “Eğer birbirinizi defnetmemeniz endişesi olmasa, ...”

إِنَّ الْأَكْثَرِينَ هُمْ الْأَقْلُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، إِلَّا مَنْ قَالَ بِالْمَالِ هَكَذَا وَهَكَذَا وَهَكَذَا³⁹

8. “Bu dünyada zengin olan kimseler, kıyamet günü sevabı az olanlardır. Ancak “Malımı şu ve bu şekilde ya da başka bir şekilde infak edin.” diyen kimseler bunun dışındadır. Bunların sayısı ise azdır.⁴⁰

İbnu’l-Eşîr’in kaydettiği üzere “Kale” kelimesini Araplar konuşma dışında diğer fiiller için de kullanmışlardır. Mesela şu kullanımlarda görüldüğü gibi: *أَنْتِي مَشَى: قَالَ بِرَجُلِهِ: أَيْ أَخَذَ: وَقَالَ بِرَجُلِهِ: أَيْ مَشَى.*⁴¹ Dolayısıyla mezkûr hadisin doğru mânası: “Ancak malını (sağına, soluna, yani her türlü hayır cihetlerine) dağıtan kimseler bunun dışındadır...” Hadisin Sahih-i Müslim’de geçen aşağıdaki tarikinde⁴² bu mâna daha net bir şekilde görülmektedir:

إِلَّا أَنْ أَقُولَ بِهِ فِي عِبَادِ اللَّهِ، هَكَذَا - حَتَّى بَيْنَ يَدَيْهِ - وَهَكَذَا - عَنْ يَمِينِهِ - وَهَكَذَا - عَنْ شِمَالِهِ

كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ دَمُهُ وَمَالُهُ وَعَرْضُهُ⁴³

9. “Müslümanın Müslümana kanı, malı, ırz ve namusu haramdır.”⁴⁴ “ırz” kelimesinin mânası günümüz Türkçesinde daralmış olmakla beraber kelimenin hadislerde geçen asıl ve daraltılmamış mânası şudur: “onur, itibar, insanın övgüye ve yergiyeye maruz kalan yanları”⁴⁵.

33 Münâvî, *Feyzü’l-kadîr*, 6: 22.

34 Ebü’l-Kâsım Süleymân b. Aḥmed et-Ṭaberânî, *el-Mu‘cemü’l-kebir*, thk. Ḥamdî b. ‘Abdülmecid es-selefi (Kahire: Mektebü İbn Teymiyye, 1994), 1: 285.

35 Münzirî, *et-Terğîb ve’t-terhîb*, 3: 408.

36 “Multekâ Ehli’l-Hadîs”, erişim: 30.05.2019.

37 Müslim, “Cennet”, 68.

38 Münzirî, *et-Terğîb ve’t-terhîb*, 7: 54.

39 Buḥârî, “İstikrâḥ”, 3; Müslim, “Zekat”, 32.

40 el-Mu‘âfâ b. ‘İmran Mevsîlî, *Kitâbu’z-Zühûd*, trc. Ahmet Yıldırım – Halil İbrahim Doğan (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2018), 43-44 (hadis no: 3).

41 İbnü’l-Eşîr, *en-Nihâye*, 4: 124.

42 Müslim, “Zekat”, 32.

43 Müslim, “Birr ve Şıla”, 32.

44 Diyanet İşleri Başkanlığı, *Hadislerle İslam*, 3: 465.

45 İbnü’l-Eşîr, *en-Nihâye*, , 3: 209.

لَا تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي ظَاهِرِينَ عَلَى الْحَقِّ، لَا يَضُرُّهُمْ مَنْ حَذَرَهُمْ حَتَّى يَأْتِيَ أَمْرُ اللَّهِ وَهُمْ كَذَلِكَ⁴⁶

10. “Ümmetinden bir grup, daima hak üzere galip olmakta devam edecektir. Onları hor görenler, kendilerine zarar veremeyecekler. Allah’ın emri de onlar bu halde iken gelecek.”⁴⁷

Doğrusu: “Onları yardımsız bırakanlar”⁴⁸

فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طَاعَةُ اللَّهِ وَطَاعَةُ رَسُولِهِ خَيْرٌ لَكَ قَالَتْ فَتَرَوْجُفُفَاعَبَطْتُ⁴⁹

11. “...Sonra Fatıma dedi ki: “Netice de Üsâme ile evlendim ve ona gerçekten imrendim.”⁵⁰ Doğrusu: “mutlu oldum”

قَالَ أَبُو سُهَيْبٍ: يَوْمَ سُبَيْبٍ: يَوْمَ يَبُورُ بَدْرٍ، وَالْحَرْبُ سَجَالٌ، وَتَجِدُونَ مُثَلَّةً، لَمْ أَمُرْ بِهَا، وَلَمْ تَسْؤُنِي⁵¹

12. “...Ebu Süfyan: “... Ölümlerinizi arasında uzuvları kesilmiş kimseler bulacaksınız, böyle yapılmasını ben emretmedim, bundan dolayı beni kötüleme-yin.” dedi.”⁵² Doğrusu: “Ancak bu beni rahatsız da etmedi.”

وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي التَّهْجِيرِ لَأَسْتَبَقُوا إِلَيْهِ⁵³

13. “...Cemaate geç gitmenin zararını bilselerdi, birbirleriyle yarışır-lardı...”⁵⁴ Doğrusu: “Erken gitmenin (sevabını)”⁵⁵

وَمَنْ تَابَعَ إِمَامًا فَأَعْطَاهُ صَفْقَةً يَدِهِ وَفَرَّهَ قَلْبِهِ، فَلْيُطِغُهُ مَا اسْتَطَاعَ⁵⁶

14. “...Kim bir İmam’a biat eder, elinin alkışını ve kalbinin ilgisini ona verir-se, elinden geldiği kadar ona itaat etsin!...”⁵⁷ “Elinin alkışını” ifadesinde ciddi bir tuhafılık göze çarpmaktadır.

“...Kim bir devlet başkanına biat eder, eliyle söz verir⁵⁸ ve sözünde samimi olursa⁵⁹,...”

الْحَلْفُ مُنْفَعَةٌ لِلْبَيْعَةِ، مُمَحَقَّةٌ لِلْبِرَّةِ⁶⁰

15. “(Alışverişte) yemin, malı (kazancı) heba ederken bereketini de yok eder.”⁶¹

46 Buḥârî, “Menâkıb”, 28.

47 İbnü'l-Esîr, *Câmi 'u'l-uşûl*, 14: 445.

48 İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye*, 2: 16; Râgıb, *el-Müfredât*, 277.

49 Müslim, “Talak”, 47.

50 İbnü'l-Esîr, *Câmi 'u'l-uşûl*, 12: 560.

51 Buḥârî, “Meğazi”, 17.

52 İbnü'l-Esîr, *Câmi 'u'l-uşûl*, 13: 43.

53 Buḥârî, “Ezan”, 9.

54 İbnü'l-Esîr, *Câmi 'u'l-uşûl*, 15: 101.

55 İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye*, 5: 246.

56 Müslim, “İmâre”, 46.

57 İbnü'l-Esîr, *Câmi 'u'l-uşûl*, 15: 625.

58 İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye*, 3: 38.

59 İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye*, 1: 221.

60 Buḥârî, “Buyû”, 26; Müslim, “Müsâkât”, 131.

61 Şâmî, *Hadis Hazinesi*, 10: 34.

Doğrusu: “(Alışverişte yalan) Yemin, (yemin edenin gözünde) malı sattırır⁶² (revaç bulmasını sağlar), ancak bereketi de yok eder.” Hatalı tercümede malın hebasından bahsedilirken aslında hadiste tam tersine malın kolay satılmasından bahsedilmektedir.

قَاتَلَ اللَّهُ الْيَهُودَ إِنَّ اللَّهَ لَمَّا حَرَّمَ شُحُومَهَا أَجْمَلُوهُ، ثُمَّ بَاعُوهُ، فَأَكَلُوا نَجْمَهُ⁶³

16. “Allah Yahudileri kahretsin! ...onlar bu yağı eritip güzelleştirdiler...”⁶⁴ “Ecmele” kelimesinin mânası eritmek olup güzelleştirme mânası bulunmamaktadır.⁶⁵

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْتِي دَارَ قَوْمٍ مِنَ الْأَنْصَارِ وَذَوْنَهُمْ دَارٌ فَشَقَّ ذَلِكَ عَلَيْهِمْ⁶⁶

17. “Resulullah (sav) Ensar’dan bir topluluğun evine girdi, başkalarının evine gitmezdi...”⁶⁷

“Resulullah (sav) Ensar’dan bir topluluğun mahallesine gider, ancak daha yakında olan başka bir mahalleye ise uğramazdı.” دار kelimesi hadislerde genellikle “belli bir kabilenin oturduğu mahalle” mânasına gelmektedir.⁶⁸ Ancak, tercümelere genelde “ev” mânası tercih edilmekte, bu da hadisin mânasını zedelemektedir.

إِنَّ الْبِدَادَةَ مِنَ الْإِيمَانِ⁶⁹

18. “Dağınık, pejmürde giyinmek imandandır.”⁷⁰ Bu tercüme dinimizin öğretileriyle uyuşmamaktadır, zira dağınıklık ve pejmürdelik gibi hoş görülmemeyen bir şeyin imandan sayılması hem aklen, hem de giyim kuşamda temizlik ve düzenin emredildiği diğer nebevî beyanlar ışığında kabul edilemez.⁷¹ Dolayısıyla, hadisin bu şekliyle tercümesi hadisi reddedilmeye müsait hale getirmektedir. Doğrusu: “Sade ve gösterişten uzak”⁷² şeklinde olmalıdır.

وَمَنْ أَهَانَ سُلْطَانَ اللَّهِ فِي الدُّنْيَا، أَهَانَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ⁷³

62 İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye*, 5: 98-99.

63 Buḥârî, “Buyû”, 112; Müslim, “Müsâkât”, 71.

64 Şâmî, *Hadis Hazinesi*, 10: 105.

65 İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye*, 1: 298.

66 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 14: 84.

67 Heysemî, *Mecma'u'z-zevâ'id*, 6: 389.

68 İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye*, 2: 139.

69 Ebu Dâvud, “Tereccül”, 1.

70 Mehmet Görmez, “Hadislerde Delâlet Sorunu”, *Güncel Dinî Meseleler Birinci İhtisas Toplantısı* (Ankara, 02-06 Ekim 2002), ed. Mehmet Bulut (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2004), 230.

71 Bu hadisin doğru tercümesi hakkında geniş bilgi için bk. Ahatlı, “Cumhuriyet Dönemi Türkçe Hadis Şerhlerine Dair Bazı Mülahazalar”, 24-26.

72 İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye*, 1: 110.

73 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 34: 79.

19. “Kim de, Allah’ın sultanına hainlik yaparsa, Allah ta kıyamet gününde hainlik yapar.”⁷⁴ Bu haliyle tercüme, dinimizin öğretileriyle uyuşmamaktadır. Doğrusu: “küçük düşürür, hafife alırsa” olmalıdır.

... كَتَبَ اللَّهُ لَهُ أَلْفَ حَسَنَةٍ، وَمَحَا عَنْهُ أَلْفَ سَيِّئَةٍ⁷⁵

20. “Çarşıya pazara çıkarken...o kimseye binlerce sevap yazılır, binlerce günah silinerek...”⁷⁶

Doğrusu: “bir milyon”

2) Kelime Gruplarının Mânalarının Doğru Tespit Edilmemesi: Bu hata türünden kastımız, birden fazla kelimenin, cümle ya da cümlecığın yanlış çevirileridir. Bunları önlemenin yolu da yine kelime hatalarında olduğu gibi ilgili kaynaklara müracaat etmektir.

سَتَكُونُ أئِمَّةً مِنْ بَعْدِي يُقُولُونَ فَلَا يُرَدُّ عَلَيْهِمْ قَوْلُهُمْ⁷⁷

21. “Benden sonra başınıza bazı idareciler gelecek, bir şey söylediklerinde sözleri dinlenmeyecektir...”⁷⁸ Doğrusu: “sözlerine karşı çıkılmayacak” Tercümede tam ters mâna verilmiş.

وَأَفْضَلُ الْجِهَادِ مَنْ جَاهَدَ نَفْسَهُ فِي ذَاتِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ⁷⁹

22. “Cihadın en üstünü de kişinin Allah’a karşı kendi canıyla cihad etmesidir.”⁸⁰

Doğrusu: “Allah rızası için kendi nefsiyle (nefsinin arzularıyla)”. Tercümede “Allah’a karşı...cihad” ifadesi özellikle sorunludur.

إِنَّ حُسْنَ الْعَهْدِ مِنَ الْإِيمَانِ⁸¹

23. Bir tercüme: “Sık sık ziyaretleşmek imandandır.”⁸²; diğer bir tercüme: “...ahde güzel bir şekilde vefa göstermek imandandır.”⁸³

Doğrusu: “eski dostlukları korumak (gözetmek)”. Hadisin siyakından (Hz. Peygamber’in (sav) Medine döneminde Hz. Hatice’nin bir dostuna ikramda bulunması) hadisteki “ahid” kelimesinin “söz” mânasında değil, de

74 Canikli, “İtaat Kültürünün Oluşmasında Hadislerin Rolü”, 318.

75 Tirmizî, “Dea’vât”, 36.

76 M. Cemal Sofuoğlu, “Zayıf ve Mevzu Hadisler Açısından Tirmizî’nin Sünen’i Üzerine Bir İnceleme”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6 (1989): 68.

77 Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebir*, 19: 393.

78 Suyûtî, *el-Câmi’u’s-şagîr*, 4: 62.

79 ‘Alaeddin ‘Ali el-Müttakî Hindî, *Kenzü’l-ummâl fi süneni’l-akvâl ve’l-ef’âl*, thk. Bekrî Hayyânî v.dğr. (Beirut: Müessesetu’r-Risâle, 1401/1981), 15: 861.

80 Suyûtî, *el-Câmi’u’s-şagîr*, 4: 527.

81 Hâkim, *el-Müstedrek ‘ale’s-Şahîhayn*, 1: 62.

82 Suyûtî, *el-Câmi’u’s-şagîr*, 5: 97.

83 Diyanet İşleri Başkanlığı, *Hadislerle İslam*, 3: 288.

“hürmetine riayet etmek, gözetmek”⁸⁴ mânasında kullanıldığı anlaşılmaktadır. Hadisin şerhinde de bu mâna belirtilmektedir.⁸⁵ “Ahid” kelimesinin bu hadiste kastedilen mânası parantez içerisinde verilerek de tercümenin doğru mânayı aktarması mümkündür.

حُسْنُ الْمَلَكََةِ نَمَاءٌ،⁸⁶

24. “Güzel davranış bereket, ...”⁸⁷ Doğrusu: “Köleye, çalışana güzel muamele (malda ve sevapta) artırır ...”⁸⁸ Ebu Dâvud’un koyduğu bâb başlığı (“Kölenin hakkı”) aslında hadisin doğru mânasına işaret etmektedir. Hadiste iktisâdî açıdan da çalışanlara iyi muamelenin verimi ve kazancı artıracığı konusunda çok önemli bir noktaya işaret edilmekle birlikte hatalı tercümede bu mâna kaybolmuştur.

... لَا تَذْهَبُ الدُّنْيَا حَتَّى يَمُرَّ الرَّجُلُ عَلَى الْقَبْرِ فَيَتَمَرَّعُ عَلَيْهِ، وَيَقُولُ: يَا لَيْتَنِي كُنْتُ مَكَانَ صَاحِبِ هَذَا الْقَبْرِ، وَلَيْسَ بِهِ الدِّينُ إِلَّا الْبَلَاءُ.⁸⁹

25. “... kişi bir kabre uğrayıp onun üzerinde yuvarlanarak “Keşke şu kabir sahibinin yerinde ben olsaydım” demedikçe dünya yok olmaz; din o zamanda kişinin başının belası gibi olur.”⁹⁰ Doğrusu: “Hâlbuki ona bu sözü söyleyen din değil, başına gelen beladır.”⁹¹

...، فَأَعْطِ الْفَضْلَ، وَلَا تَعْجِزْ عَنْ نَفْسِكَ⁹²

26. “...İhtiyacından fazlasını sadaka ver. (İhtiyacı yokken başkalarından yardım isteyen kınarır.) Kimseyi rahatsız etme.”⁹³ Doğrusu: “1) Malının hepsini dağıtarak kendi geçimin konusunda aciz kalma. / 2) Nefsine sadaka konusunda yenilme.”⁹⁴

مَنْ طَلَبَ حَقًّا فَلْيَطْلُبْهُ فِي عَفَافٍ وَافٍ، أَوْ عَبْرٍ وَافٍ⁹⁵

27. “Kim bir hak talep ederse haramdan kaçınarak talep etsin. Haramdan kaçınması tam olsa da tam olmasa da.”⁹⁶ Doğrusu: “...hakkını alsa da almasa

84 İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye*, 3: 325. Buradaki izaha göre, “Ahid” kelimesi hadislerde yemin, eman, zimmet, koruma, hürmetine riayet etme ve vasiyet mânalarında kullanılmıştır.

85 Münâvî, *Feyzü'l-kađîr*, 2: 446

86 Ebu Dâvud, “Edeb”, 132.

87 Gümüşhânevî, *Râmûzu'l-ehâdis*, 1: 768.

88 Münâvî, *Feyzü'l-kađîr*, 3: 385.

89 Müslim, “Fiten”, 54.

90 Gümüşhânevî, *Râmûzu'l-ehâdis*, 2: 415.

91 Muhammed b. ‘Abdilhâdî Sindî, *Hâşiyetu’s-Sindî ala Suneni İbn Mâce* (Beyrut: Daru’l-Cil, ts.), 2: 494-495.

92 Ebu Dâvud, “Zekat”, 28.

93 Münzirî, *et-Terğîb ve’t-terhîb*, 2: 265.

94 Ebu’t- Tayyib Şemsulhak Muhammed b. Emir Ali Azîmâbâdî, *‘Avnü’l-Ma’bûd şerhu Suneni Ebî Dâvud* (Beyrut: Dâru’l-Kütübîl-İlmiyye, 1415), 5: 46.

95 İbn Mâce, “Şadağât”, 15.

96 Münzirî, *et-Terğîb ve’t-terhîb*, 4: 53.

da”⁹⁷ Haramdan kaçınma tam olmadan hak talep etmek dinimizin öğretileriyle uyuşmamaktadır.

لَا يَمْنَعُ أَحَدُكُمْ جَارَهُ أَنْ يَغْرِزَ خَشْبَةً فِي جِدَارِهِ⁹⁸

28. “Hiç kimse bahçesine komşusunun odun koymasına mâni olmasın.”⁹⁹ Tercümede, bahçenin komşusunun odunları için depo gibi kullanılabilceği gibi bir mâna çıkıyor.

Doğrusu: “Hiç kimse duvarına, komşusunun (evinin tavanı veya başka bir sebep için) ağaç koymasını engellemesin.”

أَنَّ رَجُلًا قَبَّلَ امْرَأَتَهُ وَهُوَ صَائِمٌ فِي رَمَضَانَ، فَوَجَدَ مِنْ ذَلِكَ وَجْدًا شَدِيدًا، فَأَرْسَلَ امْرَأَتَهُ،...¹⁰⁰

29. “Bir adam Ramazan’da oruçlu olduğu halde karısını öpmüştü. Bundan büyük bir zevk duydu. Bunun hükmünü sorması için karısını gönderdi...”¹⁰¹ Doğrusu: “Bundan çok endişelendi”

أَنَّ عَائِشَةَ كَانَتْ تَأْمُرُ بِالتَّلْبِينَةِ، وَتَقُولُ: هُوَ الْبَيْضُ النَّافِعُ¹⁰²

30. “Hz. Aişe telbineyi tavsiye eder ve “Telbine, faydalı bir düşmandır.” derdi.”¹⁰³

Daha uygun tercüme: “Faydalı ama sevilmeyen bir şeydir.”

جَاءَنِي رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَأَنَا جَالِسٌ، فَقَالَ: لَقَدْ أَرَانِي مُنْذُ اللَّيْلِ، ثُمَّ دَخَلَ عَلَيَّ فِي خَطِي¹⁰⁴

31. Abdullah b. Mesud anlatıyor: “...Gecenin sonuna doğru Hz. Peygamber yanıma geldi. Ben hala orada otuyordum. “Akşamdan beri kendimi görüyorum.” dedi ve çizgiyi geçerek yanıma geldi...”¹⁰⁵ Doğrusu: “Bu gece hiç uyumadım”¹⁰⁶

أَوَّلُ زُمْرَةٍ تَدْخُلُ الْجَنَّةَ مِنْ أُمَّتِي عَلَى صُورَةِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ عَلَى أَشَدِّ نَجْمٍ فِي السَّمَاءِ إِضَاءَةً، ثُمَّ هُمْ بَعْدَ ذَلِكَ مَنَارِلُ¹⁰⁷

32. “Ümmetinden cennete ilk girecek olan zümre, dolunay gecesindeki ay suretinde olacaktır. Sonra onların arkasından gelenler de gökteki en parlak yıldız gibi olacaktır. Sonra onlar cennette makam sahibi olacaklar...”¹⁰⁸

97 Sindî, *Hâşiyetu's-Sindî ala Suneni İbn Mâce*, 2: 78.

98 Buḥârî, “Mezâlim”, 20; Müslim, “Müsâkât”, 136.

99 İbnü'l-Esîr, *Câmi 'u'l-uşûl*, 10: 717-8.

100 Muvatta', “Şiyâm”, 5.

101 İbnü'l-Esîr, *Câmi 'u'l-uşûl*, 10: 148.

102 Buḥârî, “Tib”, 8.

103 İbnü'l-Esîr, *Câmi 'u'l-uşûl*, 12: 117.

104 Tirmizî, “Emsâl”, 1.

105 İbnü'l-Esîr, *Câmi 'u'l-uşûl*, 13: 581.

106 Muḥammed 'Abdurrahman b. 'Abdirrahim Mubârekfûrî, *Tuhfetü'l-Ahvezi bi şerhi Câmi'it-Tirmizî* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, ts.), 8: 127.

107 Müslim, “Cennet”, 16.

108 İbnü'l-Esîr, *Câmi 'u'l-uşûl*, 17: 67.

“...bundan sonra onlar menzil sahibi olacaklardır.”¹⁰⁹

Doğrusu: “...onların ardından diğerleri, derece derece mükafatlandırılacaktır.”

110 .. الْمِنْحَةُ مَرْذُودَةٌ

33 “(Alışverişte) hediye reddedilmiştir...”¹¹¹ Ebu Davud, Tirmizi, İbn Mace gibi temel kaynaklarda ilk kısmı (incelediğimiz kısmı) geçen bu hadisin bu şekilde çevrilmesi bu kaynaklara ne derece aşına olduğu sorusunu akıllara getirmektedir. Doğrusu: “Kişiye (arsa, hayvan, ağaç gibi menfaatinden geçici olarak faydalanması için) verilen şey, geri iade edilmelidir.”¹¹²

3) Parantezle Gerekli İzahın Yapılmaması: Bazı hadislerin lafzî çevirisi, hadisin anlaşılması için gerekli izahın parantezlerle yapılmaması durumunda, mânayı muğlak bırakmakta, Türkçede anlamlı bir ifade ortaya çıkmamaktadır. Dolayısıyla, hadis metni kitabın hitap ettiği okuyucu profili dikate alınarak incelenmeli, hadisin doğru ve tam mânasını aksettirecek tüm bilgiler parantezlerle aktarılmalıdır. Aşağıdaki örnekler konuyu daha anlaşılır kılmaktadır.

113 إِنَّ الْوَلَدَ مَبْعُودٌ مَّحْبَبَةٌ

34. “Şüphesiz ki evlat, cimrilik ve korkaklıktır.”¹¹⁴ Daha uygunu: “cimrilik ve korkaklık (sebebidir)”.

يُخْلِصُ الْمُؤْمِنُونَ مِنَ النَّارِ، فَيُحْبَبُونَ عَلَى قَنْطَرَةٍ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ، فَيُفْتَقَصُ لِبَعْضِهِمْ مِنْ بَعْضِ مَطَالِمِ كَانَتْ بَيْنَهُمْ فِي الدُّنْيَا¹¹⁵

35 “Cehennemden çıkarılan müminler, cennetle cehennem arasındaki köprüde (bir müddet) bekletilirler...” Bu tercümenin izahında da, cehennemden çıkarılma ve mezkûr köprünün mahiyeti hususlarında müşküller bulunduğu belirtilerek hadisin izahının zor olduğu kaydedilmektedir.¹¹⁶

İbn Hacer, hadisin ilk kısmını (müminlerin cehennemden kurtulması), yurakardaki tercümede olduğu gibi cehennemden çıkarılma olarak değil, sırat köprüsünden geçerken cehenneme düşmekten kurtulma olarak izah eder. Dolayısıyla, tercümedeki yanlış, hadisin izahını da zora sokmuştur. Cennete

109 Ahmed Davudoğlu, *Sahih-i Müslim Tercümesi ve Şerhi* (İstanbul: Sönmez Neşriyat, 1973), 11: 6890.

110 Ebû Bekir Ahmed b. 'Amr el-Bezzâr, *el-Müsned (el-Müsnedü'l-kebir, el-Bahrü'z-zehhâr)*, thk. Maḥfuzurrahman Zeynullah v.dğr. (Medine: Mektebetü'l-'Ulûm ve'l-Hikem, 1988-2009), 12: 32.

111 Heysemî, *Mecma'u'z-zevâ'id*, 6: 518.

112 İbnü'l-Eşîr, *en-Nihâye*, 4: 364.

113 İbn Mâce, “Edeb”, 3.

114 Suyûtî, *el-Câmi'u's-şagîr*, 2: 507.

115 Buḥârî, “Mezâlim”, 2.

116 İbnü'l-Eşîr, *Câmi'u'l-uşûl*, 17: 109.

hesapsız girenler veya cehenneme düşenler dışındaki müminler, sıratı geçtikten sonra eğer üzerlerinde kul hakkı varsa hadiste bahsi geçen köprüde bekletilirler. Bu köprüünün mahiyeti hakkında iki görüş bildirilmiş olup ilkinde göre büyük sıratın cennet tarafındaki devamı niteliğinde olduğu, ikinci görüşe göre de bu köprüünün başka bir sırat olduğu belirtilmiştir.¹¹⁷ Bu izahata göre doğru tercüme, Mehmet Sofuoğlu'nun şu tercümesidir: "Müminler cehennemden (yani cehennem üzerine kurulmuş sıratın) kurtuldukları zaman..."¹¹⁸

4) Tercüme Yanlış İzah Eklenmesi: Tercümelere gerekli izahın yapılması lüzumundan bahsetmiştik. Ancak bazen bu ilave izahın kendisi, hadisin yanlış anlaşılmasından dolayı, yanlış olabilmektedir. Bundan kaçınmak için hadisi doğru anlamaya azami dikkat sarf etmek, ayrıca, hadiste verilmeyen bir mânâyı hadise yüklemeye çalışmamak gerekmektedir.

إِيَّاكُمْ وَالْكِبْرَ، فَإِنَّ الْكِبْرَ يَكُونُ فِي الرَّجُلِ، وَإِنَّ عَلَيْهِ الْعِبَاءَ¹¹⁹

36. "Kibirden sakınınız! Kibir, üzerinde- gösterişli- aba bulunan kimse-lerde olur."¹²⁰ Tercümede, aba kibir alameti sayılmış, metinde olmadığı halde metine bir sıfat ("gösterişli") eklenmiştir. Hâlbuki hadiste aba tam tersine sadelik işareti olarak görülüyor, kişinin böyle sade bir elbise içinde bile kalbinde kibir olabileceği, dolayısıyla kibirden çok sakınmak gerektiği mesajı veriliyor.

5) Eksik Tercüme Yapılması: Sık rastlanan diğer bir hata çeşidi de metindeki bir ya da birden çok kelimenin tercümeyle yansıtılmamasıdır. Bu hata çeşidi, tercümeyle gerekli dikkatin gösterilmemesinden kaynaklanmalıdır.

إِنَّ مِنْ أَبْرَ الرَّيِّ صِلَةَ الرَّجُلِ أَهْلٌ وَذُو أَبِيهِ بَعْدَ أَنْ يُؤَيَّ¹²¹

37. "Bir insanın, babasının ölümünden sonra, onun sevdiği kişiye sıla yapması, iyiliklerin en mükemmellerindedir."¹²²

"İyiliklerin en güzeli, evladın baba dostlarını ziyaret etmesidir."¹²³

İki tercümede de, hadiste geçen "ehl" kelimesi çevrilmemiştir. Hâlbuki doğrusu: "baba dostunun ailesi" olacaktır. Ayrıca, ilk çeviride "sıla yapması" yerine "ilişkinin sürdürmesi" denmesi daha anlaşılır olacaktır.

نَعْمًا بِالْمَالِ الصَّالِحِ لِلرَّجُلِ الصَّالِحِ¹²⁴

117 Ahmed b. 'Ali İbn Hacer el-'Askalânî, *Fethu'l-bârî bi şerhi Sahîhi'l-Buhârî* (Beyrut: Dâru'l-Mâ'rife, 1379), 11: 399.

118 Mehmet Sofuoğlu, *Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi* (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2013), 5: 2259.

119 Taberânî, *el-Mu'cemü'l- evsaf*, 1: 173.

120 Münzirî, *et-Terğîb ve't-terhîb*, 5: 461.

121 Müslim, "Birr", 13.

122 İbnü'l-Esîr, *Câmi' u'l-uşûl*, 2: 36.

123 Diyanet İşleri Başkanlığı, *Hadislerle İslam*, 3: 283.

124 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 29: 299.

38. “Helal mal, bir insan için ne güzel bir kazançtır”¹²⁵ Doğrusu: “Salih bir insan için”

6) Hadis Tercümesinde Ziyade: Hadis metninde olmayan kelime ya da kelimelerin tercümeyle yanlılıkla eklenmesine rastlanılmaktadır. Bunun bir sebebi, benzer hadislerde bu ziyadeli bilgilerin geçmesi, dolayısıyla zihnin bu fazla ifadeleri çağrışım yapmasıdır. Bu konuda da, azami dikkat gerekmektedir.

رضا الرَّبِّ فِي رِضَا الْوَالِدِ وَسَخَطُ الرَّبِّ فِي سَخَطِ الْوَالِدِ¹²⁶

39. “Rabbin hoşnutluğu anne babanın hoşnutluğuna bağlıdır. Rabbin öfkesi ise, anne babanın öfkesine bağlıdır.”¹²⁷ Hadiste sadece “baba” kelimesi geçmektedir. Beyhakî'nin *Şuabu'l-Îmân* isimli eserindeki tarihte¹²⁸ “anne ve baba” beraber geçmektedir; ancak, tercümede Tirmizî'deki hadis esas alındığı ve kaynak gösterildiği için bu hadisin metnine sadık kalınmalıdır.

إِنَّ مَنْ تَوَضَّأَ هَكَذَا عُفِّرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذُنُوبِهِ، وَكَانَتْ صَلَاتُهُ وَمَشْيُهُ إِلَى الْمَسْجِدِ نَافِلَةً¹²⁹

40. “Kim bu şekilde abdest alırsa geçmiş ve gelecek günahları bağışlanır...”¹³⁰ Altı çizili kısım hadiste yer almamaktadır.

7) Harf-i Cerler, Deyim ve Tabirlerin Mânalarının Doğru Verilmemesi: Harf-i cerlerin fiillere farklı mânalar kazandırdığı malumdur.¹³¹ Kur'ân ilimlerinden bir tanesi de harf-i cerlerin kazandırdığı mânalardaki incelikleri kavramaktır.¹³² Hadisler için de aynı durum geçerlidir. Muhtemel bir hatadan kaçınmak için mutlaka hadisin şerhine bakılmalıdır. Aksi halde, aşağıda görüldüğü üzere, hadisler tam tersi ya da çok tuhaf mânalar vermek mümkündür.

لَا تَجِيْ اُمَّ عَلَى وُلْدٍ¹³³

41 “Hiçbir anne, oğlunun günahından sorumlu tutulamaz.”¹³⁴ Mânanın tam ters olacak şekilde tercüme edilmiş olduğu görülmektedir. Hâlbuki bu-

125 Nevzat Aşık, “Hz. Peygamber’in Hadislerine Göre Çalışmak”, *İslâm ve Çalışma Hayatı Ulusal Sempozyumu* (İzmir, 25-27 Kasım 2005), ed. Hüseyin Elmalı (İzmir: İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2008), 46.

126 Tirmizî, “Birr ve Şıla”, 3.

127 Diyanet İşleri Başkanlığı, *Hadislerle İslam*, 4: 179.

128 Beyhakî, *Şu'abu'l-Îmân*, 10: 246.

129 Müslim, “Tahâre”, 8, Buḥârî, “Vudû”, 24.

130 İbnü'l-Esîr, *Câmi 'u'l-uşûl*, 15: 43.

131 Konunun önemine binâen bu konuda müstakil kitaplar yazılmıştır. Bk. Hüseyin Günday, *Arapça'da Harf-i Cerli Fiiller* (Bursa: Emin Yayınları, 2016).

132 Örneğin bk. Suyûfî, Celâleddîn, *el-İtkân fî 'ulûmi'l-Kur'ân* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle Nâşirûn, 2011), 312. Burada Kur'ân ilimlerinden kırkıncısı olarak müfessirin ihtiyaç duyduğu edatların bilgisi sayılmaktadır. Bu edatların arasında harf-i cerler de zikredilerek sahip oldukları mânalar tek tek misallerle izah edilmektedir.

133 Nesâî, “Kasâme”, 41.

134 Suyûfî, *el-Câmi 'u'l-uşûl*, 4: 119.

rada bir annenin işlediği cinayetten çocuğun sorumlu tutulamayacağı anlatılmaktadır.¹³⁵ Muhtemelen, mütercim cinayetin anneye değil de, çocuğa nispetini daha münasip görmüş olabilir. Doğrusu:

“Hiçbir anne, oğlu aleyhine sayılacak şekilde suç işlemez (annenin suçu çocuğunu bağlamaz.)”

جاء حمزة بن عبد المطلب رضي الله عنه إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم، فقال: يا رسول الله اجعلني على شيء أعيش به ¹³⁶

42 Hz. Hamza Resulullah’a (sav) geldi ve: “Ya Resulullah! Bana hayat boyu gerekli olan bir şey göster” dedi...¹³⁷ Burada da harf-i cerlerle oluşturulan mânalar tamamen ihmal edilmiş ve metne bambaşka bir mâna verilmiştir. Doğrusu: “Bana geçimimi sağlayabileceğim bir iş ver.”

فقلت: يا رسول الله، نافع خطلت، فقال: مه؟¹³⁸

43 “... Hanzala b. Er-Rabî: “Ey Allah’ın Rasulü, Hanzala münafık oldu!” dedim. Hz. Peygamber: “Boş versene!” dedi. Ben kendisine durumu anlattım...”¹³⁹

Tercümede Resulullah’ın böyle ciddi bir soruya “Boş versene!” şeklinde cevap vermesi şaşkırtıcı gözükmektedir. Aslında *Sahih-i Müslim*’de geçen bir diğer tarihte¹⁴⁰ Hz. Peygamber cevaben وما ذاك؟ demiştir. Uygun tercüme: “Ne demek istiyorsun?” şeklinde olabilir.

ثلاثة أنا خصمهم يوم القيامة ومن كنت خصمة خصمته رجل أعطى بي ثم غدر ورجل باع حرا فأكل ثمنه ورجل استأجر أجيرا فاستوفى منه ولم يؤقده ¹⁴¹

44. “Kıyamet gününde üç kişinin hasmı olacağım. Hasmı olduğum kişiye de üstün çıkarım...”¹⁴²

Bu tercümede, hadisin kudsî hadis olduğu belirtilmemiş olup mutlaka belirtilmesi gerekmektedir. Hadisin bir diğer tercümesinde ise ciddi bir mâna problemi görmekteyiz:

“...Bana bir şey verip, sonra da haksızlık eden kimse, ...”¹⁴³ Kulun, Cenabı Hakk’a ne verip de haksızlık edeceği merak konusudur.

Doğrusu: “Benim isimle birine güvence ya da söz verip de sonra sözünde durmayan kişi”¹⁴⁴

135 Münâvî, *Feyzü’l-kađir*, 6: 391.

136 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 11: 214.

137 Münzirî, *et-Terğib ve’t-terhib*, 4: 399.

138 Müslim, “Tevbe”, 13.

139 İbnü’l-Eşîr, *Câmi’u’l-uşûl*, 15: 261.

140 Müslim, “Tevbe”, 12.

141 İbn Mâce, “Ruhûn”, 4; Buḥârî, “İcâre”, 10.

142 Suyûtî, *el-Câmi’u’l-uşûl*, 5: 415.

143 Faḥreddîn er-Râzî, *et-Tefsîru’l-kebîr*, trc. Suat Yıldırım – Lütfullah Cebeci – Sadık Kılıç – Sadık

Doğru (İstanbul: Huzur Yayınevi, 2013), 2: 506.

144 Münâvî, *Feyzü’l-kađir*, 3: 315.

8) Hadisin Muhtelif Mânalarından Kuvvetli Olanın Seçilmemesi: Bazı hadislerin birden fazla muhtemel mânaları olabilmekte, bu mânalar ve içlerinden en kuvvetli mânanın hangisi olduğu gerekçeleriyle beraber şerhlerde açıklanmaktadır. Böyle durumlarda şerhlerdeki bu malumata müracaat ederek en doğru mânayı tespite çalışmak gerekmektedir.

مَنْ شَدَّدَ سُلْطَانَهُ بِمَعْصِيَةِ اللَّهِ أَوْ هَرَنَ اللَّهُ كَيْدَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ¹⁴⁵

45. “Yüce Allah’a isyan barındıran bir konuda (siyasi) yöneticiye destek çıkan kişi kıyamet gününde bundan dolayı hüsrana uğrayacaktır.”¹⁴⁶ Münâvî, hadisin üç muhtemel mânasını şöyle sıralar.

1) (Yalan) delilini Allah Teâla’ya isyan ile (mesela zalimlerden yardım alarak) destekleyen

2) Yöneticiye karşı çıkan kişi

3) Yöneticiye masiyet hususunda destek veren kişi

Tercümede son mâna tercih edilmişken, Münâvî bu bilgilerin ardından ilk mânanın en güçlü olduğunu belirtmiştir.¹⁴⁷

9) Fıkhî Boyut/konunun İhmal Edilmesi: Söz konusu hadis, belli bir fıkhî bağlama sahip olabilir. Bu bağlamı anlamak için, hadisin geçtiği bâba ve hadisin şerhine bakılmalıdır. Yoksa hadisin mânasındaki incelik yakalanamayabilir, hatta hadisin yanlış tercümesi sonucu, söz konusu hadis tartışmalı bir hale dahi gelebilir.

الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ¹⁴⁸

46. “Çocuk doğduğu yatağın sahibine aittir. Zina edene de taş (recm) vardır.”¹⁴⁹

Burada, yaygın olan bir tercüme hatası söz konusudur. *Fethu'l-Bâri*'de geçen açıklamada, zina yapana, çocuktan mahrumiyet olduğu şeklinde mâna verilmesinin doğru olduğu belirtilmektedir. Gerek Arap dilinden istişhâd ile gerekse mezkûr hadisin diğer tarikleriyle mukayese ile bu mânanın uygunluğuna dikkat çekilmiş, recm mânası ise uygun bulunmamıştır. Zira recm, hem bekârlara uygulanmamakta, hem de buradaki siyâka (çocuğun kime ait olacağı konusu) uygun düşmemektedir.¹⁵⁰ Öte yandan, tercüme, bu haliyle, zina eden bekârlar göz önünde bulundurulduğunda, tenkide açık bir hal almakta ve mezkûr hadisi, sahih sünnete muâriz bir hale getirmektedir. Dolayısıyla, doğru mânanın tespiti için lügavî boyutun yanında fıkhî boyut ve hadisin siyâkı da mutlaka dikkate alınmalıdır.

145 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39: 261.

146 Suyûtî, *el-Câmi 'u's-sağîr*, 5: 406.

147 Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 6: 157.

148 Buḥârî, “Büyü”, 3; Müslim, “Rıdâ”, 36.

149 Şâmî, *Hadis Hazinesi*, 8: 461.

150 İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 12: 36-37.

عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ أَنَّهُ كَانَ يُحْوَلُ: الطَّلَاقُ لِلرِّجَالِ، وَالْعِدَّةُ لِلنِّسَاءِ¹⁵¹

47. “Said b. el-Müseyyeb derdi ki: “Boşama yetkisi erkeğe, iddet beklemek de kadına aittir.”¹⁵²

“Talak erkeklerin, iddet de kadınlarındır.”¹⁵³

Burada, sözün siyâkı ve konunun arka planındaki fikhî tartışmalar bilinmeyince akla, yukarıdaki tercümelerde olduğu üzere, erkeklerin boşama yetkisi gelmektedir. Hâlbuki gerek *Muvatta*'da bir önceki bâbdaki bilgiler, gerekse bu söz hakkında şerhlerde verilen bilgiler¹⁵⁴ doğru tercümenin şöyle olması gerektiğini göstermektedir: “Boşamada erkeğin durumu, iddette kadının durumu itibara alınır (boşamada kadının hür ya da cariye olması önemli değil, erkeğin hür ya da cariye olması belirleyicidir.)”

10) Siyâka Uygunluğa Dikkat Edilmemesi, Mânanın Kaybına Rağmen Lafzî Çeviri Yapılması: Hadisler genelde belli bir siyâk içerisinde aktarılırlar. Bu siyâk, hadisin sebep-i vürûdunu da içerebilir ve hadisin nasıl anlaşılması gerektiği konusunda yol gösterir. Dolayısıyla, bu siyâka çok dikkat edilmelidir. Müellifin hadisi nasıl anladığını gösteren bâb başlığı da bu konuda yardımcı olabilir.

سَدُّوا وَقَارِبُوا، وَأَعْدُوا وَرُوحُوا، وَشَبَّنا مِنَ الدَّلْجَةِ، وَالْقَصْدَ الْقَصْدَ تَبَلَّغُوا¹⁵⁵

48. “Doğruluktan ayrılmayınız, (amellerinizde) aşırı gitmeyiniz. (rızkınızı temin için evinizden) erken çıkınız, akşam geç dönünüz. Gecenin bir kısmından da istifade ediniz ve böylece maksadınıza eriniz.”¹⁵⁶

Buhârî’de “Amelde itidal ve amele devam etme” bâbında geçen hadisin ilk kısmında insanların amelleri ile değil, ancak Allah’ın rahmeti ile Cennet’e girebileceklerinden bahsedilmektedir. Dolayısıyla, hadisin konusu ibadette itidaldir. Hadisin şerhinde İbn Hacer, âbidin Cennet yolunda bir yolcuya benzetildiğini, sabah ve öğleden sonra ölçülü biçimde ibadet ile yol alacağını belirtir. Doğru tercüme: “... Günün başında, ikinci yarısında ve gecenin bir kısmında (ibadet hususunda) gayret edin. Bu şekilde (ibadette) itidal ile maksadınıza erersiniz.”

11) İstılahların İhmal Edilmesi: Metindeki kelime ıstılah anlamında kullanılmışsa bu anlamı, lügat anlamında kullanılmışsa lügat anlamı tercümeyle yansıtılmalıdır. İstılah anlamının lügat anlamı, lügat anlamının da ıstılah anlamında tercüme edildiği hatalara rastlanılmaktadır.

151 Muvatta’, “Talak”, 25.

152 Şâmî, *Hadis Hazinesi*, 8: 397.

153 Mâlik b. Enes, *Muvatta*’, trc. Abdulvahap Öztürk (İstanbul: Kahraman Yayınları, 2013), 1: 561.

154 Muhammed Zakeriya Kandehlevî, *Evocezû'l-mesâlik ilâ Muvatta' Mâlik* (Dımaşk: Dâru'l-Kalem, 1424/2003), 11: 353.

155 Buhârî, “Rikâk”, 18.

156 İbnü'l-Eşîr, *Câmi 'u'l-uşûl*, 1: 490.

مَنْ قَالَ حِينَ يُصْبِحُ اللَّهُمَّ مَا .. فُلْتُ مِنْ قَوْلٍ، فَمَشَيْتُكَ بَيْنَ يَدَيْ ذَلِكَ كَلِمَةٍ، مَا شَيْتُكَ كَانٍ، وَمَا لَمْ تَشَأْ لَمْ يَكُنْ... -
كَانَ فِي اسْتِنَاءِ يَوْمِهِ ذَلِكَ

49. Ebu Zer el-Gıfarî: “Sabaha kavuştuğunda her kim “Allah’ım! ... söylediğim söz... Bütün bunların önünde senin meşîetin vardır. Sen, neyi diledinse olmuş, dilemediğin de olmamıştır...” derse o gün onun için (hatalardan uzak) müstesna bir gün olur.”¹⁵⁷ “İstisna” kelimesinin ıstılah mânası göz ardı edildiği için hadise farklı bir mânâ verilmiştir. Doğrusu: “O gün, her şeyin Cenabı Hakk’ın dilemesiyle olduğu bilinciyle davranmıştır (dilinin bu husustaki sürçmeleri affolunur¹⁵⁸).”

2.2. Dilbilgisiyle İlgili Tercüme Hataları:

Hadiste geçen bir zamirin neye irca edileceğinin yanlış tespiti ya da “mâ” edatının ism-i mevsul ya da nefy edatı olarak kullanımının doğru tespit edilmemesi gibi hatalar mânayı çok ciddi olarak değiştirmektedir.

12) Zamirin Yanlış Kişiyeye İrca Edilmesi: Bu hata çeşidini önlemek için farklı tariklerle mukayese ve şerhlere müracaat gerekmektedir. Zaten böyle bir yanlışlık durumunda genellikle mânada bir bozulma hissedilmektedir.

مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَمُوتُ لَمَّا ثَلَاثَةٌ مِنَ الْوَالِدِ لَمْ يَبْلُغُوا الْحِنْتَ، إِلَّا أُدْخِلَهُمُ اللَّهُ الْجَنَّةَ بِفَضْلِ رَحْمَتِهِ وَإِيَّاهُمْ¹⁵⁹

50. “Büluğ çağına ermemiş üç çocuğu ölen Müslüman ana baba, o çocuklara olan sevgileri sebebiyle cennete girer.”¹⁶⁰ Tercümede, “rahmet” kelimesindeki zamirin kime döneceğinden kaynaklı bir sıkıntı olduğu gibi “Allah Teâlâ girdirir” kısmı da ihmal edilmiştir.

Doğrusu: “Büluğ çağına ermemiş üç çocuğu ölen Müslüman ana babayı, Allah Teâlâ o çocuklara olan rahmeti sebebiyle cennete sokar.”

13) “Ma” Edatının Yanlış Kullanılması: Metinde “ma” edatının ism-i mevsul olarak mı yoksa nefy edatı olarak mı kullanıldığı metin dikkatle incelenerek tespit edilmelidir. Yanlış bir tespit sonucu hadise çok farklı mânalar yüklenmesi söz konusu olabilmektedir.

وَمَا أُعْطِيَ اللَّهُ أَحَدًا عَطَاءً هُوَ خَيْرٌ لَهُ، وَأَوْسَعُ مِنَ الصَّبْرِ¹⁶¹

51. ...Allah’ın bir kimseye mal vermesi, onun için daha hayırlı ve sabırdan daha kolaydır.¹⁶² “Ma” edatı hadiste nefy mânasında kullanılmışken, tercümede ism-i mevsûl olarak düşünülmüş, böylece, yanlış ve dinimizin öğretileriyle uyuşmayan bir mânaya yol açılmıştır.

Doğrusu: “Allah Teâlâ kimseye sabırdan daha hayırlı ve geniş bir hediye vermemiştir.”

157 İbnü’l-Eşîr, *Câmi ‘u’l-uşûl*, 6: 384.

158 Azimâbâdî, *‘Avnü’l-Ma’bûd*, 13: 293.

159 Aḥmed b. Ḥanbel, *Müsned*, 35: 288.

160 Gümüşhânevî, *Râmûzu’l-eḥâdis*, 2: 225.

161 Yakın lafızla Buḥârî, “Zekat”, 51; Müslim, “Zekat”, 124.

162 Münzirî, *et-Terğîb ve’t-terhîb*, 2: 266.

بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زَيْدًا وَجَعْفَرًا وَعَبْدَ اللَّهِ بْنِ رَوَاحَةَ... فَجَعَلَ يُحَدِّثُ النَّاسَ وَعَيْنَاهُ تَذْرِفَانِ وَفِي رِوَايَةٍ قَالُوا وَمَا يَسْرُهُمْ أَنَّهُمْ عِنْدَنَا¹⁶³

52. “Resulullah (sav) Zeyd, Cafer ve Revaha oğlu Abdullah’ı Mute’ye gönderdi... Resulullah’ın (sav) gözlerinden yaş akarak bunu ashaba anlatıyordu. Bir rivayette: “Onları sevindiren şey yanımızda oluşlarıdır.” buyurdu.”¹⁶⁴ Burada da, “Ma” edatı hadiste nefy mânasında kullanılmışken, tercümede ism-i mevsûl olarak düşünülmüş, böylece, hadiste söylenene tam ters bir mânaya yol açılmıştır. Doğrusu: “Yanımızda olmak (gördükleri mükâfattan dolayı) onları sevindirmez.”

إِنَّ الْمَصَلِّيَ لَيُصَلِّي الصَّلَاةَ وَمَا فَاتَتْهُ، وَلَمَّا فَاتَتْهُ مِنْ وَثِيهَا أُعْظِمَ مِنْ أَهْلِيهِ وَمَالِهِ¹⁶⁵

53. Yahya b. Said şöyle dedi: “Musalli, vakit namazını ve vakti geçmiş olan namazları da kılar. Vaktinde kılmayıp kaçırdıkları, ailesinden ve malından daha mühimdir.”¹⁶⁶ Burada da, “Ma” edatı hadiste nefy mânasında kullanılmışken, tercümede ism-i mevsûl olarak düşünülmüş, böylece, hadiste söylenenden çok farklı bir mânaya yol açılmıştır. Hadiste bahis mevzuu olan husus, namazın ilk vaktinde kılınmasının faziletidir. Nitekim bâb başlığı da “Namazı ilk vaktinde kılmak” olarak seçilmiştir. Ayrıca, “musalli” kelimesi yerine okuyucunun bilebileceği bir kelime yazılmalıdır. Doğrusu: “Kişi, namazı vakti içinde kılsa dahi, vaktin başında namazı kılmadan geçirdiği kısım, ailesinden ve malından daha kıymetlidir.”

سَجَدَ لَكَ سَوَادِي وَخَيْبَالِي وَأَمَّنَ بِكَ فُوَادِي، أُبُوهُ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ، هَذِهِ يَدِي وَمَا جَنَيْتُ عَلَى نَفْسِي¹⁶⁷

54. “Bütün benliğim ve hayalim sana secde etti. Kalbim sana inandı. Bana olan nimetini kabul ediyorum. İşte ellerim. Ben kendime zulmetmedim.”¹⁶⁸ Burada ise tam tersine, “Ma” edatı hadiste ism-i mevsûl olarak kullanılmışken, tercümede nefy mânasında düşünülmüş, böylece, hadiste söylenenden çok farklı ve dinimizin öğretileriyle uyuşmayan bir mânaya yol açılmıştır. Doğrusu: “İşte işlediğim günahlarla beraber ellerim”.

14) “la..fe..”/ “ma..fe..” Şart Ceza Kalıbına Dikkat Edilmemesi: Dikkat edilmeyerek yapılan lafzî çeviri, mantıksız ve hatalı tercümelere yol açabilmektedir.

لَا يَشْرَبُ الْحَمْرَ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِي فَتُقْبَلُ لَهُ صَلَاةٌ أُزْبِعِينَ صَبَاحًا¹⁶⁹

163 Buḥârî, “Cihad”, 7.

164 Münziri, *et-Terğîb ve't-terhîb*, 3: 220.

165 Muvaṭṭa‘, “Vukûtu’s-şalâ’”, 4.

166 İbnü’l-Esîr, *Câmi’u’l-uşûl*, 8: 315.

167 Bezzâr, *Müsned*, 5: 403.

168 Heysemî, *Mecma’u’z-zevâ’id*, 2: 305.

169 Hâkim, *el-Müstedrek ‘ale’s-Şaḥîḥayn*, 1: 388.

55. Ümmetinden içki içmeyen kimsenin kırk gün namazı kabul olunur.¹⁷⁰ Tercümede ciddi bir mantıksızlık göze çarpmaktadır. Zira, içki içmeyen namazı sadece kırk gün değil, her zaman kabul olur. Hadiste konu edilen kişi, içki içmeyen değil, tam tersine içki içen kişidir.

Doğrusu: Ümmetinden içki içen kimse yoktur ki namazı kırk gün kabul olsun.

Daha akıcı tercüme: Ümmetinden içki içen kimsenin namazı kırk gün kabul olmaz.

وَمَا مِنْ أَهْلِ بَيْتٍ يَتَوَاصَلُونَ فَيَخْتَأِجُونَ¹⁷¹

56. “Yakınlarıyla ilişkisini kesenler (başkalarına) muhtaç olurlar.”¹⁷²

Doğrusu: “Yakınlarıyla ilişkisini sürdüren bir aile halkı (başkalarına) muhtaç düşmez.”

دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ، فَدَعَتْ لِي بِطَعَامٍ فَقَالَتْ: مَا أَشْبِعُ فَأَشَاءُ أَنْ أَبْكِي إِلَّا بَكَيْتُ¹⁷³

57. Mesruk anlatıyor: “Hz. Aişe'nin (ra) huzuruna girdim, benim için yemek istedi, sonra dedi ki: “Ben karnımı doyuramadım, ama ağlamak istedim ve ağladım.”¹⁷⁴ Yanlış çeviri çok garip bir mânaya yol açmıştır. Hâlbuki hadisin devamında Hz. Aişe niçin bu sözü söylediğini açıklamaktadır. Hz. Aişe ne zaman karnı doysa, Resulullah'ın (sav) karnını hiç doyurmadığını hatırlayarak uygulandığını ve ağlamak isterse, ağladığını söylemektedir. Doğrusu: “Ne zaman karnım doysa ve ağlamak istesem, ağlarım.”¹⁷⁵

2.3. Cümle Yapısının Doğru Tespit Edilmemesiyle İlgili Tercüme Hataları:

Cümle yapısının doğru çözümlenmesi, cümlenin öğelerinin, fail ve mef'ûlun doğru tespit edilmemesi gibi hatalar da mânada büyük değişikliklere yol açabilmektedir. Mâna değişikliğinin boyutu hadisten hadise farklılık arz etmektedir.

15) Metnin Doğru Çözümlememesi, Konuşmaların Kime Ait Olduğunun Doğru Tespit Edilmemesi: Bu durumda, mâna genelde tam oturmamaktadır. Bu hatadan kaçınmak için, cümlenin dilbilgisine, sözün akışına ve mânaya dikkat etmek gerekmektedir.

أَمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي أَنْزَلْتَ ، وَبِنَبِيِّكَ الَّذِي أُرْسِلْتُ . فَإِنْ مِتُّ عَلَى الْفُطْرَةِ ، فَاجْعَلْهُنَّ آخِرَ مَا تَقُولُ¹⁷⁶

58. “Allah'ım! Kendimi sana teslim ettim.... İndirdiğin Kitabı'na ve gönderdiğin Nebi'ye inandım. Beni öldürürsen (bozulmamış) fıtrat üzere öldür.”

170 Münzirî, *et-Terğîb ve't-terhîb*, 5: 32.

171 İbn Hibbân, *Sahîh İbn Hibbân*, 2: 182.

172 Münzirî, *et-Terğîb ve't-terhîb*, 5: 160.

173 Tirmizî, “Zühd”, 38.

174 İbnü'l-Esîr, *Câmi 'u'l-uşûl*, 7: 397

175 Mubârekfûrî, *Tuhfetu'l-Ahvezi*, 7: 20.

176 Buḥârî, “De'avât”, 6.

Bu kelimeleri son sözlerim eyle.”¹⁷⁷ Dua metninin parçası gibi verilmiş olan son iki ifade aslında dua metninden değildir. “sözlerim” şeklinde çeviri doğru olmayıp, doğrusu “sözlerin” şeklindedir. Hz. Peygamber (sav) duayı öğrettikten sonra sahabîye “Eğer ölürsen, fıtrat üzere ölmüş olursun. Bu kelimeleri (bu duayı, yatarken) son sözlerin eyle.” diye tenbihte bulunmaktadır.

16) Cümle Yapısına Dikkat Edilmemesi: Cümlelerin yapısı, cümlelerin ve cümle içinde kelimelerin birbiriyle ilişkisi dikkatlice anlaşılmalıdır.

178 إِذَا أَفَادَ أَحَدُكُمْ لِمَرْأَةٍ أَوْ خَادِمًا أَوْ دَابَّةً، فَلْيَأْخُذْ بِنَاصِيَتِهَا، وَلْيَدْعُ بِالْبِرْكَةِ، ..

59 “Biriniz bir kadın veya bir erkek hizmetçiden ya da bir hayvandan faydalandığı zaman elini onun alınına koyarak ona bereketle dua etsin ...”¹⁷⁹ Tercümede, bir anlatım bozukluğu doğmuştur. Doğrusu: “bir kadından veya bir hizmetçiden”

17) Cümlelerin Öğelerinin Doğru Tespit Edilmemesi: Cümledeki zarfın yahut sıfatın hangi kelimelerle ilişkili olduğu gibi hususlar doğru tespit edilmelidir.

180 كُلُّ النَّاسِ يَعُدُّ لِنَفْسِهِ فَمَعِيَ مَنَافِعُهَا أَوْ مُؤِيبُهَا

60. “Bütün insanlar sabahleyin kalkarlar, kimisi nefisini satar, kimisi de onu ya azat eder yahut da helak eder.”¹⁸¹ Metinde geçen iki “fe” edatı, “kimisi” edatıyla çevrilerek iki farklı şık sanılmış ve metin yanlış çözülmüştür. Ayrıca, parantez içi bilgilerle metnin mânası açıklanmamıştır. Doğrusu: “Bütün insanlar amelleriyle kendi nefislerini satarlar; ya (Allah’a satarak itaatleri sayesinde) nefislerini (azaptan) azat ederler, ya da (şeytana satarak nefsi arzularına uyup) nefislerini helak ederler.”¹⁸²

مَا مِنْ أَمْرٍ مُسْلِمٍ تَحْضُرُهُ صَلَاةٌ مَكْتُوبَةٌ فَيَحْسِبُ وُضُوءَهَا وَحُشُوعَهَا وَرُكُوعَهَا إِلَّا كَانَتْ كَفَّارَةً لِمَا قَبْلَهَا مِنَ الذُّنُوبِ مَا لَمْ يُؤْتِ كَبِيرَةً وَذَلِكَ الدَّهْرُ كُلُّهُ¹⁸³

61. “Müslüman bir kimse, farz namazın vakti girdiğinde, o namaz için güzel bir biçimde abdest alır, huşu içinde olur ve rükû ederse (namaz kılarsa), büyük günah işlemedikçe o namaz önceki günahlarına kefarettir. Bu her zaman böyledir.”¹⁸⁴ Metindeki “güzel bir biçimde” ifadesi abdest, huşu ve rükû için söz konusudur ve çeviriye de böyle yansımalıdır. Ancak, çeviride sadece abdestin güzel biçimde alınması belirtilmiştir. Bahsettiğimiz mânanın çeviriye daha net yansımaları için tercüme şu şekilde ifade edilebilir: “abdestini

177 Diyanet İşleri Başkanlığı, *Hadislerle İslam*, 3: 314.

178 İbn Mâce, “Nikâh”, 27.

179 Gümüşhânevî, *Râmûzu'l-ehâdis*, 1: 98.

180 Müslim, “Tahâret”, 1.

181 Diyanet İşleri Başkanlığı, *Hadislerle İslam*, 5: 27.

182 Nevevî, *el-Minhâc*, 3: 102.

183 Müslim, “Tahâret”, 7.

184 Diyanet İşleri Başkanlığı, *Hadislerle İslam*, 3: 131.

(dış temizlik), huşusunu (iç huzur) ve rükûunu (tâdil-i erkân) güzel yaparsa (namazını tüm yönleriyle en güzel biçimde edâ ederse)“

لَا تَأْسَ بِالْعَيْ لِمَنْ اتَّقَى اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَالصَّحَّةُ لِمَنْ اتَّقَى اللَّهَ خَيْرٌ مِنَ الْعَيْ وَطِيبُ النَّفْسِ مِنَ النَّعَمِ¹⁸⁵

62. “Takva sahibi bir kimse için zenginliğin sakıncası yoktur (ama) takvalı kimse için sağlık, zenginlikten; gönül hoşnutluğu da nimetlerden daha hayırlıdır.”¹⁸⁶ Cümlelerin öğeleri doğru tespit edilmediğinden dolayı yanlış bir mânâ ortaya çıkmıştır. Doğrusu: “..takvalı kimse için sağlık, zenginlikten hayırlıdır; gönül hoşnutluğu da nimetlerdendir.”

.. وَلِكْرِ الرَّهَادَةِ فِي الدُّنْيَا... وَأَنْ تَكُونَ فِي ثَوَابِ الْمُصِيبَةِ إِذَا أَنْتَ أُصِيبْتَ بِهَا أَرْغَبَ فِيهَا لَوْ أَنَّهَا أُتِيَتْ لَكَ¹⁸⁷

63. “... Dünyada zahid olmanın gerçek anlamı, ... başına bir musibet geldiğinde -kalcı bir musibet dahi olsa- ondan elde edeceğin sevabı daha fazla arzular olmandır.¹⁸⁸ Bu tercüme de mânânın değişmesine dikkat çekici bir diğer örnektir.

Doğrusu: “...bu musibetten elde edeceğin sevabı, musibetin kalkmasını istemekten daha fazla arzulamaktır (musibetin varlığını, yokluğuna tercih etmendir).”¹⁸⁹

كُلُوا، وَتَصَدَّقُوا، وَأَلْبَسُوا فِي غَيْرِ إِسْرَافٍ، وَلَا تَحْيَلْ¹⁹⁰

64. “Yiyin, sadaka verin, israf ve kibre kaçmadan da giyinin.”¹⁹¹ Bu tercümede de cümlelerin öğeleri ve yapısı doğru incelenmemiştir. Hadiste israf ve kibre kaçmadan davranmak sadece giyinmek için değil, yemek ve sadaka vermek için de söz konusu edilmektedir. Ayrıca, bâb başlığının “Sadakada kibirlenmek” olduğuna dikkat edilmelidir.

Doğrusu: “İsraf ve kibre kaçmadan yiyin, sadaka verin ve giyinin.”

18) Fail ve Mef’ûlün Doğru Tespit Edilmemesi: Arapça cümle yapısı Türkçenininkinden bazı farklılıklara sahiptir. Aşağıdaki örnekte olduğu gibi cümle özneye başlıyor gibi gözükse de, aslında nesneye başlayabilir. Özne-nin ve nesnenin doğru tespiti için zamirlere dikkat edilmeli, ayrıca cümlelerin olması gereken makul mânâsı dikkate alınmalıdır.

إِنَّ أَهْلَ الدَّرَجَاتِ الْعُلَى لَيَرَاهُمْ مِنْ حَتْمِهِمْ، كَمَا تَرَوْنَ النَّجْمَ الطَّالِعَ فِي أَفْقِ السَّمَاءِ¹⁹²

65. “(Cennette) yüksek derecelerdeki insanlar, alttakileri, sizlerin göğün ufkunda parlayan yıldızı gördüğünüz gibi görürler...”¹⁹³ Tercümede özne ile nesne, metindekinin tersi olmuş; böylece, biraz da makul olmayan bir çeviri

185 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 229.

186 Diyanet İşleri Başkanlığı, *Hadislerle İslam*, 3: 121.

187 Tirmizî, “Zühd”, 29.

188 Diyanet İşleri Başkanlığı, *Hadislerle İslam*, 3: 119.

189 ‘Ali el-Kârî, *Mirkâtü'l-Mefâtiḥ şerḥu Mişkâti'l-Meşâbih* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1422/2002), 8: 3322.

190 Nesâî, “Zekat”, 66.

191 Şâmî, *Hadis Hazinesi*, 9: 294.

192 Tirmizî, “Menâkıb”, 14.

193 İbnü'l-Esîr, *Câmi' u'l-uşûl*, 13: 717.

ortaya çıkmış. Nitekim üsttekilerin alttakileri yıldız izler gibi izlemesinden ziyade alttakilerin üsttekileri yıldız izler gibi izlemesi daha makuldür.

Doğrusu: “(Cennette) yüksek derecelerdeki insanları, alttakiler, sizlerin göğün ufkunda parlayan yıldızı gördüğünüz gibi görürler.”

19) Sıfat Cümlesinin Doğru Tespit Edilmemesi: Aşağıdaki örnekte sıfat cümlesi, ayrı bir cümle imiş gibi çevrilmiş ve tuhaf bir mâna ortaya çıkmıştır.

شَرُّ الطَّعَامِ طَعَامُ الْوَلِيمَةِ، مُمْتَعُهَا مَنْ يَأْتِيهَا، وَيُدْعَى إِلَيْهَا مَنْ يَأْتَاهَا¹⁹⁴

66. “En kötü yemek, düğün yemekleridir. Çünkü ona ihtiyacı olanlar davet edilmez ve ihtiyacı olmayanlar davet edilir...”¹⁹⁵ Sıfat cümlesi, ayrı bir cümle imiş gibi çevrilmiştir. Böylece, sanki tüm düğün yemekleri şerliymiş gibi yanlış bir mâna ortaya çıkmıştır. Doğrusu: “En kötü yemek, gelecek olanların davet edilmediği, gelmeyecek olanların ise davet edildiği düğün yemeğidir.”

2.4. Dil Kullanımı ve Üslupla İlgili Tercüme Hataları:

Hadis metninde geçen edebî sanatın ihmali ciddi mâna değişikliklerine yol açabilmektedir. Tercümede anlaşılır bir dil kullanmama, bilinmeyen eski kelimelerin kullanılması yeni çalışmalarda giderek daha az rastlanmakta ve mânada yanlışlığa yol açmamakla beraber okuyucuyu dikkate almadığı için tercüme amacına ulaşamamaktadır.

20) Edebî Sanatın İhmal Edilmesi: Hadislerde zaman zaman edebî sanatlar kullanılmaktadır. Bunların ihmali hadiste verilen mesajın gücünü yitirmesine ve mâna kaybına yol açmaktadır. Bu konuda hadis şerhlerine müracaat edilmelidir.

...! وَلَا تَسْأَلِ الْمَرْأَةَ طَلَاقَ أُحْبَبِهَا لَتَسْتَكْفِيَنَّ إِتَاءَهَا¹⁹⁶

67. “Bir kadın, kabını ağızına kadar doldurmak için kardeşinin (ortak olacağı kadının) boşanmasını istemesin.”¹⁹⁷

Doğrusu: “Kardeşinin kabını boşaltmak için (kocasının nafakasını, ilgisini tek başına elde etmek)”¹⁹⁸

21) Anlaşılır Bir Dil Kullanılmaması, Bilinmeyen Eski Kelimeler Kullanılması: Bu durum mânayı değiştirmese de mânanın anlaşılmasını engellemektedir. Eski tercüme çalışmalarında çok daha sık rastlanan bu probleme, yeni eserlerde daha az rastlanmaktadır.

إِذَا تَبَايَعْتُمْ بِالْعِينَةِ..¹⁹⁹

194 Müslim, “Nikâh”, 110.

195 Şâmî, *Hadis Hazinesi*, 8: 189.

196 Buḥârî, “Şurûḥ”, 8; Müslim, “Nikâh”, 38.

197 Şâmî, *Hadis Hazinesi*, 10: 116.

198 Nevevî, Ebu Zekeriyya Yahya b. Şeref, *el-Mimhâc şerhu Şaḥîhi Muslim b. el-Haccâc* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, 1392), 9: 193.

199 Ebu Dâvûd, “Buyû’”, 56.

68. “İğne usulüyle alışveriş yapar...”²⁰⁰ “iğne” şeklinde yazılmış olan “îne” türü alışveriş, bir kişinin bir malı vadeli olarak satıp aynı malı peşin parayla, vadeli sattığı fiyattan daha ucuza tekrar satın almasıdır.²⁰¹ Bu açıklamanın parantez içerisinde verilmesi gerekir.

قال: هؤلاء الذين يأكلون لحوم الناس، ويقعون في أعراضهم²⁰²

69. “Cibril: “Bunlar insanların etlerini yiyen ve ırzlarına ta'n edenlerdi.” dedi.”²⁰³ “ırz” kelimesinin mânası daha önce açıklanmıştı. Daha uygunu: “itibarlarını lekeleyenler”

2.5. Muhtelif Tercüme Hataları:

Son olarak, yukarıdaki gruplara dâhil olmayan muhtelif tercüme hataları da mevcut olup aynı kaynaktan tutarsız tercümelerin yapılması böyle bir hata türü olarak sayılabilir.

22) Tutarsız Tercümelerin Yapılması: Tercümelerde rastlanan ilginç bir husus, aynı sayfada ya da yakın aralıklarla aynı ya da çok benzer hadislerin farklı tercümeleridir. Buna anlam vermek oldukça güçtür.

هَدَايَا الْعُمَّالِ غُلُولٌ²⁰⁴

70. “Memurların amirlere hediye vermesi hıyanettir.”²⁰⁵ şeklinde çevrilmiş, aynı sayfadaki şu hadis ise:

هَدَايَا الْعُمَّالِ حَرَامٌ كُلُّهَا²⁰⁶

“Memurların aldığı bütün hediyeler haramdır.” şeklinde çevrilmiştir. هَدَايَا الْعُمَّالِ kısmının doğru tercümesi, ikincisidir. Burada memurların verdiği değil, aldığı hediyeler söz konusudur.

إِنَّ مِنْ أَعْظَمِ الْأَمَانَةِ عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الرَّجُلُ يُفْضِي إِلَى امْرَأَتِهِ وَتُفْضِي إِلَيْهِ ثُمَّ يَنْشُرُ سِرَّهَا²⁰⁷

71. “Kişinin eşiyle birlikte olduktan sonra onun sırrını ifşa etmesi, kıyamet gününde Allah katında (sorumluluğu) en büyük olan emanetlerdendir.”²⁰⁸

“Kıyamet günü Allah katında (hesabı sorulacak) en büyük ihanetlerden biri, kişinin eşiyle birlikte olduktan sonra onun sırrını ifşa etmesidir.” *Hadislerle İslam* isimli eserin aynı bölümünde yukarıdaki hadis iki türlü tercüme edilmiştir. Doğrusu, ikinci tercümedir; zira sözün takdiri, Allah katında, en büyük emanet (in ihaneti) şeklinde olup “ihanet” kelimesi hadis metninde hafzedilmiştir ve tercümede verilmesi gerekir.

200 Münzirî, *et-Terğîb ve't-terhîb*, 3: 245.

201 İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye*, 3: 333-334.

202 Ebu Dâvûd, “Edeb”, 40.

203 İbnü'l-Esîr, *Câmi 'u'l-uşûl*, 13: 399.

204 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39: 14.

205 Gümüşhânevî, *Râmûzu'l-e-hâdis*, 2: 407.

206 Hindî, *Kenzü'l-'ummâl*, 6: 112.

207 Müslim, “Nikâh”, 124.

208 Diyanet İşleri Başkanlığı, *Hadislerle İslam*, 4: 83, 89.

Sonuç

Hadis tercümeleri, hadisleri öğrenmemizin ilk adımı olduğu için bu ilk adımda karşılaşılan hatalı aktarımlar nebevî beyanlardan istifade imkânımızı baştan kesecek, bu hatalı aktarımlar üzerine bina edilen her türlü anlayış ve davranış hatalı olmaktan kurtulamayacaktır. Mânen hadis rivayeti mesabesinde olan tercümenin yanlış olması, Resûl-i Ekrem'e ait olmayan bir sözün O'na nispetine yol açmaktadır. Bu bağlamda, günümüzde çok yoğun bir şekilde sürdürülen tercüme faaliyetlerinin ne derece sağlıklı bilgiler ürettiğinin tetkiki çok büyük önemi hâizdir.

Çalışmamızda, son senelerde yapılmış hadis tercümelerinde sık rastlanan hata çeşitleri kapsamlı ve sistematik bir şekilde ele alınmaya çalışılmış, bu hataların mahiyetleri araştırılarak bunlardan kaçınmak için dikkat edilmesi gerekli esaslar tespit edilmiştir. Makalemizde, son senelerde yapılmış pek çok eserde yer alan ciddi tercüme hataları tespit edilmekle beraber tercüme edilmiş tüm hadis kitaplarının, tercümelerin sıhhati açısından, aynı seviyede olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu eserlerin baştan sona tetkiki sonucu, hadis akademisyenlerinin yaptığı çevirilerin daha başarılı olduğu görülmektedir. Ayrıca, başta belirttiğimiz üzere, yaklaşık yetmiş bin hadis tercümesi içinden yaklaşık iki bin tercüme hatası tespit edilmesi, hata oranının 35 hadiste bir olduğunu göstermektedir. Bu düşük oran da tercüme edilmiş bulunan hadis kitaplarına duyulacak güveni sarsacak bir seviyede değildir. Ancak, söz konusu olan, Müslümanların hayat rehberi konumundaki hadisler olduğu için elbette büyük bir hassasiyet gerektiği kanaatindeyiz. Nitekim bu makale de böyle bir hassasiyetin neticesidir.

Çalışmamız sonucunda hadis tercümeleri hakkında bazı değerlendirmelerde bulunmak ve daha sağlıklı tercüme yapmak için bazı teklifler sunmak mümkündür. Makalemizde incelenen hadislerin büyük çoğunluğu, çok az zahmetle doğru tercüme edilebilecek durumda iken maalesef gerekli zaman ve ihtimam gösterilmediği için mâna zâyi edilmekte, fahiş hatalar ortaya çıkmaktadır. Kelime ve ifadelerin mânaları için İbnü'l-Esîr'in *en-Nihâye fi ğaribi'l-hadîs* isimli eserine, yine hem bu maksatla hem de cümle yapılarını daha iyi çözmek için basit ta'lik çalışmalarına²⁰⁹ müracaat edilse, hadislerin büyük çoğunluğunda yanlış tercümelerin önüne geçilebilecektir. Bazı hadislerde daha kapsamlı şerhlere müracaat veya hadisin diğer tariklerini mukayese ihtiyacı olabilmekle beraber yukarıda bahsettiğimiz şekilde asgarî zahmetle muhtemel fahiş hatalar önlenilebilecektir. Ayrıca, her zaman doğru sonuç verme-

209 Örneğin, *Şahiḥ Buḥârî* için Muṣṭafa Dîb Boĝa'nın, *Şahiḥ Müslim* için Muḥammed Fuad Abdulbakî'nin, *Kütüb-i Tis'a* için Aḥmed Şaliḥ Şâmî'nin ta'liklerine, et-Terĝîb ve't-terhib için Münzirî'nin, *Câmi'u'l-uşûl* için İbnü'l-Esîr'in, *Mecma'u'z-zevâ'id* için Heysemî'nin yaptıkları, hadisin hemen akabinde, hadiste geçen ğarib kelimeleri izahlarına bakılabilir.

mekle beraber, hadisin daha önceki muteber tercümeleriyle de mukayese durumunda bir hatanın önüne geçilebilir. Örneğin, www.sunnah.com sitesinde Kütüb-i Sitte kaynaklarının muteber İngilizce tercüme-leri mevcut olup hatalı tercüme yok denecek kadar azdır.²¹⁰ Türkçede de, hatalı bazı çeviriler içermesine rağmen, Mehmet Sofuoğlu'nun Buhârî tercümesi gibi bazı kaynaklarla mukayese yapılarak doğru tercüme için ilk planda bir fikir sahibi olunabilir.

Doğru tercüme yapılması için şu dört metodun, ilgili hadise göre, denemesi doğru sonuca götürecektir: **i)** hadiste geçen bilinmeyen kelime için **garibu'l-hadis** kaynaklarına müracaat etme, **ii)** hadisin sebab-i vürûdu ve hadisle ilgili detayları açıklayıcı diğer bilgileri tespit için hadisin farklı **tariklerini mukayese etme**, **iii)** hadisin, içinde geçtiği **bâbın başlığı** ile uyumuna dikkat etme, **iv)** ihtiyaç halinde hadis **şerhlerine müracaat etme**.

İncelememizde göze çarpan bir diğer husus da, bazı tercümelerde temel hadis kaynaklarına tam vâkıf olunmaması nedeniyle, meşhur bazı hadislerin bile yanlış tercümelerinin yapılabilmesidir. Bu açıdan, mütercimlerin gerek hadis usulü, gerekse hadis metinlerine son derece vâkıf olmadan böyle ağır mesuliyet gerektiren bir işe girişmemeleri ve yapılan çalışmalara azâmi ihtimam ve hassasiyet göstermeleri gerekmektedir.

Teknolojinin çok geliştiği, önceleri çok büyük zaman ve zahmet gerektiren araştırmaların bir klavye tuşuyla gerçekleştirilebildiği zamanımızda, doğru tercüme tespit için gerekli tahriçlerin yapılmaması, ilgili şerhlere müracaat edilmemesi, bu hayâtî çalışmaların aceleye getirilmesi İslam dininin ikinci temel kaynağının Müslümanlara doğru/ yanlış aktarılması noktasında herhalde çok büyük mesuliyeti mücibtir. Bu noktada hadis uydurmakla ilgili nebevî uyarı, sahâbenin yanlış aktarım düşüncesiyle hadis rivayeti hususundaki inanılmaz hassasiyeti (örneğin, Abdullah b. Mesud'un), tercümelerin de hadislerin bir yönüyle mânen rivayeti olduğu akıllarda tutulmalıdır.

Bu sahada bir boşluğu doldurmasını ümit ettiğimiz bu mütevazi çalışmanın aynı zamanda bundan sonraki, gitgide artan, hadis tercüme ve yorum çalışmalarında konunun hassasiyetine yönelik bir farkındalık oluşturmasını ve daha sağlıklı tercüme için faydalı olmasını ümit etmekteyiz.

210 www.sunnah.com benzeri, en azından Kütüb-i Sitte'yi aslına uygun olarak kitap/bâb formunda içeren, hatadan sâlim bir hadis portalının Türkçe olarak da hazırlanması ve istifadeye sunulması önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Ahmed b. Hanbel, Ebû ‘Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî. *el-Müsned*. Thk. Şuayb el-Arnaût v.dğr. 45 Cilt. Beyrût: Müessesetü’r-Risâle, 2001.
- Ahatlı, Erdinç. “Cumhuriyet Dönemi Türkçe Hadis Şerhlerine Dair Bazı Mülâhazalar -Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Dârimî Şerhleri Üzerine Bir Analiz-”, *Hadis Tetkikleri Dergisi* 6/2 (2008): 7-30.
- Ahatlı, Erdinç. “Türkiye’de Hadisi Anlama Çalışmaları: Ahmed Davudoğlu ve Müslim Şerhi Örneği”. *Hadis Tetkikleri Dergisi* 3/1 (2005): 73-89.
- ‘Ali Kârî. *Mirâtu’l-Mefâtiḥ şerḥu Mişkâti’l-Meşâbih*. 9 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1422/2002.
- Aşık, Nevzat. “Hz. Peygamber’in Hadislerine Göre Çalışmak”. *İslâm ve Çalışma Hayatı Ulusal Sempozyumu (İzmir, 25-27 Kasım 2005)*. Ed. Hüseyin Elmalı. 38-48. İzmir: İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2008.
- Azîmâbâdî, Ebu’t- Tayyib Şemsulḥak Muhammed b. Emir Ali. *‘Avnü’l-Ma’bûd şerḥu Suneni Ebî Dâvûd*. Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1415.
- Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin. *Şu’abu’l-îmân*. Thk. Abdulalî ‘Abdulḥamîd. 14 Cilt. Riyad: Mektebetü’r-Ruşd, 1423/2003.
- Bezzâr, Ebû Bekir Ahmed b. ‘Amr. *el-Müsned (el-Müsnedü’l-kebir, el-Bahrü’z-zehâr)*. Thk. Maḥfuzurrahman Zeynullah v.dğr. 18 Cilt. Medine: Mektebetü’l-‘Ulûm ve’l-Hikem, 1988-2009.
- Bozkurt, Nebi. “Hadislerin Tercüme ve Yorumlarında Uyulması Gereken Kurallar”. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11-12 (1993-1994): 211-281.
- Buhârî, Ebû ‘Abdillâh Muhammed b. İsmâ’îl. *el-Câmi’u’s-şâḥiḥ*. Thk. Muhammed Zühayr b. Nâsır. 9 Cilt. b.y.: Dâru Tavki’n-Necât, 1422.
- Canikli, İlyas. “İtaat Kültürünün Oluşmasında Hadislerin Rolü”. *İslâmî İlimler Dergisi* 4/1-2 (2009): 307-328.
- Canlı, Mustafa. “Peygamberimizin Vecizeleri” Adlı Eseri Çerçevesinde Ahmed Hamdi Aksekî’nin Hadisleri Tercüme ve Şerh Metodu. *Bilimname* 25 (2013/2): 49-67.
- Coşkun, Selçuk. *Hadise Bütüncül Bakış*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2014.
- Coşkun, Selçuk. “Anlam Değişmelerinin Sebep Olduğu Anakronik Bakış ve Hadis Yorumlarındaki Yanıltıcılığı”. *EKEV Akademi Dergisi - Sosyal Bilimler* - 12/35 (2008): 33-48.
- Davudoğlu, Ahmed. *Sahîh-i Müslim Tercümesi ve Şerhi*. İstanbul: Sönmez Neşriyat, 1973.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. *Hadislerle İslam*. 7 Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2015.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş‘aş es-Sicistânî. *es-Sünen*. Thk. Muhammed Muhyiddin Abdülḥamîd. 4 Cilt. Beyrût: el-Mektebetü’l-‘Aşriyye, ts.
- Erul, Bünyamin. “Temel Hadis Kaynaklarının Çevirileri Üzerine Bir Kritik”. *Sünnetin Bireysel ve Toplumsal Değişimdeki Rolü -Sempozyum (Konya, 11-12 Mayıs 2007)*. Ed. Zekeriya Güler. 212: 237. Konya: Konya İlahiyat Derneği Yayınları, 2008.
- Görmez, Mehmet. “Hadislerde Delâlet Sorunu”. *Güncel Dinî Meseleler Birinci İhtisas Toplantısı (Ankara, 02-06 Ekim 2002)*. Ed. Mehmet Bulut. 225: 240. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2004.

- Güler, Zekeriya. "Hadis Araştırmalarında Dikkatsizlik Problemi". *Marife: Dini Araştırmalar Dergisi* 2/1 (2002): 89-104.
- Gümüşhânevî, Ahmed Ziyâeddîn. *Râmûzu'l-ehâdîs*. Trc. Seyit Avcı. Konya: Serhat Kitabevi, 2014.
- Günday, Hüseyin. *Arapça'da Harf-i Cerli Fiiller*. Bursa: Emin Yayınları, 2016.
- Hâkim en-Nisâbü'rî, Ebû 'Abdillâh Muhammed b. 'Abdillâh. *el-Müstedrek 'ale's-Şahîhayn*. Thk. Muşafa 'Abdülkadir 'Atâ. 4 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1990.
- Heysemî, Ebü'l-Hasen Nûrüddîn. *Mecma'u'z-zevâ'id ve menba'u'l-fevâ'id*. Trc. Adem Yerinde. İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2015.
- Hindî, 'Alaeddin 'Ali el-Müttaķî. *Kenzü'l-'ummâl fi süneni'l-aķvâl ve'l-ef'âl*. Thk. Bekrî Hayyânî v.dğr. Beyrut: Müessesetu'r-Risâle, 1401/1981.
- İbn Hıbbân, Ebû Hâtım Muhammed el-Büstî. *el-Müsnedü's-şahîh 'ale't-teķâsım ve'l-envâ' (Şahîhu İbn Hıbbân)*. Thk. Şuayb el-'Arnaût. 18 Cilt. Beyrût: Müessesetu'r-Risâle, 1993.
- İbnü'l-Esîr, Mecdüddîn. *Câmi'u'l-uşûl li-ehâdîsi'r-Resûl*. Trc. Kemal Sandıkçı – Muhsin Koçak. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2008.
- İbnü'l-Esîr, Mecdüddîn. *en-Nihâye fi ğaribi'l-hadîs ve'l-eser*. Thk. Tâhir Ahmed ez-Zâvî ve Maħmüd Muhammed et-Tanâhî. 5 Cilt. Beyrût: el-Mektebetü'l-İlmiyye, 1979.
- İbn Hacer el-'Askalânî, Ahmed b. 'Ali. *Fethu'l-bârî bi şerhi Şahîhi'l-Buħârî*. 13 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Mâ'rife, 1379.
- Kandehlevî, Muhammed Zekeriya. *Evcezü'l-mesâlik ilâ Muvaţta' Mâlik*. Dmaşķ: Dârü'l-Kalem, 1424/2003.
- Kandemir, Yaşar. *Şemail-i Şerif Şerhi*. İstanbul: Tahlil Yayınları, 2015.
- Kutlay, Halil İbrahim. "Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Kırk Hadis Kartelası Üzerine Bazı Mülâhazalar". *Hadis Tetkikleri Dergisi* 6/2 (2008): 157-170.
- Mâlik b. Enes. *Muvaţta'*. Thk. Muhammed Fuad 'Abdulbâķi. Beyrût: Dârü İhyâi't-Türaşi'l-'Arabî, 1406/1985.
- Mâlik b. Enes. *Muvaţta'*. Trc. Abdulvahap Öztürk. İstanbul: Kahraman Yayınları, 2013.
- Mevşlî, el-Mu'âfâ b. 'İmran. *Kitâbu'z-Zühd*. Trc. Ahmet Yıldırım – Halil İbrahim Doğan. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2018.
- Mubârekfûrî, Muhammed 'Abdurrahman b. 'Abdirrahim. *Tuhfetu'l-Ahvezî bi şerhi Câmi'it-Tirmizî*. Beyrut: Dârü'l-Kutubi'l-İlmiyye, ts.
- Münâvî, Zeynüddîn Muhammed 'Abdürraûf. *Feyzü'l-ķadîr şerhu'l-Câmi'i's-şaqîr*. Mısır: el-Mektebetü't-Ticâriyyetu'l-Kubrâ, 1356.
- Münzirî, Ebû Muhammed Zekiyyüddîn. *et-Terğîb ve't-terhîb*. Trc. A. Muhtar Büyükcınar – Ahmet Arpa – Durak Pusmaz – Abdullah Yücel. İstanbul: Hikmet Yayınları, 1984.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn b. el-Haccâc. *el-Câmi'u's-şahîh*. Thk. Muhammed Fuâd 'Abdulbâķi. 5 Cilt. Beyrût: Dârü İhyâi't-Türaşi'l-'Arabî, ts.
- Nesâî, Ebû 'Abdirrahman Ahmed b. Şu'ayb. *es-Sünen*. Thk. 'Abdulfettâh Ebû Ğudde. 9 Cilt. Halep: Mektebu'l-Maţbu'âti'l-İslâmiyye, 1406/1986.
- Nevevî, Ebu Zekeriyya Yahya b. Şeref. *el-Minhâc şerhu Şahîhi Muslim b. el-Haccâc*. Beyrut: Dârü İhyâi't-ürâşi'l-'Arabî, 1392.

- Râzî, Faḥruddîn. *et-Tefsîru'l-kebir*. Trc. Suat Yıldırım – Lütfullah Cebeci – Sadık Kılıç – Sadık Doğru. İstanbul: Huzur Yayınevi, 2013.
- Sindî, Muhammed b. 'Abdilhâdî. *Hâşiyetu's-Sindî ala Suneni İbn Mâce*. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Cîl, ts.
- Sofuoğlu, M. Cemal. "Zayıf ve Mevzu Hadisler Açısından Tirmizi'nin Sünen'i Üzerine Bir İnceleme". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6 (1989): 43-87.
- Sofuoğlu, Mehmet. *Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2013.
- Şâmî, Şalîh Ahmed. *Hadis Hazinesi*. Haz. Yusuf Özbek. İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2017.
- Suyûtî, Celâleddîn. *el-Câmi'u's-şâgîr min hadîsi'l-beşîri'n-nezîr*. Trc. Hüseyin Yıldız – Hasan Yıldız – Zekeriya Yıldız. İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2015.
- Suyûtî, Celâleddîn. *el-İtkân fi 'ulûmi'l-Kur'ân*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle Nâşîrûn, 2011.
- Ṭaberânî, Ebü'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed. *el-Mu'cemü'l-kebir*. Thk. Ḥamdî b. 'Abdül-mecid es-selefî. 25 Cilt. Kahire: Mektebü İbn Teymiyye, 1994.
- Ṭaberânî, Ebü'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed. *el-Mu'cemü'l-evsaf*. Thk. Ṭârîk b. 'Ivezul-lah. 10 Cilt. Kahire: Dâru'l-Haremeyn, 1415.
- Tirmizî, Ebû 'Îsâ Muhammed b. 'Îsâ. *Sünenü't-Tirmizî*. Thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf. 6 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Ġarbi'l-İslâmî, 1998.

Some Guidelines for Translating and Interpreting the Ḥadīths and Frequently Encountered Mistakes

Extended Abstract

All the interpretations and conclusions drawn from the wrong translation of a ḥadīth, whether it is in law, faith or ethics, could inevitably be wrong. Furthermore, if it is desired that ḥadīth can be a source of knowledge and civilization or functional in economic, social and managerial fields, the correct understanding of the ḥadīth is quite important. Wrong data will lead the researcher to wrong results. As a consequence of incorrect translations, there will be erroneous religious views that require more efforts to correct, besides a distrust to ḥadīth. On the other hand, the mistakes in translations of ḥadīth, whether intentional or not, will lead to the attribution of a speech to the Prophet (pbuh) which does not belong to him. This attribution carries a huge responsibility due to its massive damage to religion. At this point, it should not be forgotten that the translation activity is in fact the transmission of ḥadīth in meaning.

The first step to benefit from ḥadīth for those whose native language is not Arabic is translated works. All interpretations and results derived from the mistakes done at this step will inevitably be false. Nowadays, the ḥadīth translations that proceed with great speed leave very few books which are not translated; however, the quality of these translations needs serious research. At the same time, the translation of a ḥadīth is the transmission of its meaning, therefore, any unintended mistake as a result of lack of attention will result in attributing a sentence to the Prophet (pbuh) which is not his words. Some erroneous translations even make ḥadīth open to discussion and negatively affect the credibility of ḥadīth.

In this study, we want to attract attention to this very important and contemporary subject and make a systematic, comprehensive and contemporary examination. We can point out the contribution of our study in several ways. First of all, since we examined the books that have been translated in the last ten years, we could determine the up-to-date condition better. It is observed that many ḥadīth books are translated in recent years. These plenty of translations make one wonder how the quality of translations is preserved. We want to determine the quality and deficiencies of the recent translations by examining the latest works in this area.

Secondly, as pointed out above, in our study a much more comprehensive examination has been carried out as compared to the older studies, seventy thousand ḥadīth have been investigated and two thousand mistakes have been detected out of this seventy thousand. Among these two thousand mistakes,

seventy-one *ḥadīth* with translation mistakes have been chosen for examination in this study. These *ḥadīth*s have been chosen to reflect the types of translation mistakes in an effective way.

Thirdly, the guidelines that need to be followed to prevent these mistakes and carry out a correct translation have been set out as a result of this study and these guidelines are explained with examples. These guidelines include points that have not been covered in previous studies. These guidelines are thought to cover the possible translation mistakes and to be comprehensive.

In this study, 70.000 *ḥadīth* in important *ḥadīth* books including *Jāmi' al-uṣūl*, *al-Kutub al-tis'a*, *Majma' al-zawā'id*, *al-Jāmi' al-ṣağīr*, and other books and articles have been studied and over 2000 translation mistakes have been detected. 71 mistakes have been selected for this article. 61 of them are in *al-Kutub al-tis'a* whereas 29 of them are in *Ṣaḥīḥayn*. The change in the meaning of 66 *ḥadīth* has observed due to translation mistakes. The meaning has been reversed in 27 *ḥadīth* and the meaning in 9 *ḥadīth* changed such that it became the opposite of the teachings of Islam. In this article, the types and nature of these mistakes have been analyzed under 22 titles and guidelines have been set forth for a correct translation.

The implementation of one or more of the following four methods will lead to correct translations of *ḥadīth*: **i)** looking up the unknown word in the *ḥadīth* in a specialized book, **ii)** the comparison of the different paths of transmissions of the *ḥadīth* in order to find out the reason of saying of the *ḥadīth* and other details about the *ḥadīth*, **iii)** paying attention to the title of the chapter in which the *ḥadīth* takes place in the respective book, **iv)** looking up the commentaries of the *ḥadīth* if need arises.

We hope that this modest study fills a gap in the field of translations and interpretations of *ḥadīth* as well as creates awareness for the importance of this subject by being useful for better translations of *ḥadīth*.